

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 16

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. OKTÓBRA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Snímka: Ján Maršálek

Zachovanie spoločného dňa odpočinku je pevne zakotvené v starozákonnom Dekalógu. Tretie Božie prikázanie Desatora jasne stanovuje: „Pamätaj, aby si deň sviatočný svätil a ctí!“ Nedeľa má pre kresťanov ešte výnimočný význam: je to deň Kristovho zmŕtvychvstania. Preto uvedomené naplnenie nedele bohoslužbou, v spoločenstvách, v osobnom živote, v rodinách je to, čím kresťania žili a majú žiť. Oddeli sa všedný deň od sviatočného! Kresťania, cirkvi a náboženské spoločnosti súčasne nesú zodpovednosť za spolužitie kresťanov a ľudí vôbec. Ak cirkvi a náboženské spoločnosti teda spoločne vystupujú za ochranu výlučne nedele ako dňa pracovného pokoja, slúži to a má slúžiť celej spoločnosti!

Ak sa zamyslíme nad tým, koľko ráz do roka naša rodina stoluje spoločne, a porovnáme stav, aký je v iných rodinách, ktoré poznáme, tak s ľútosťou zistíme, že varí len na tie najväčšie sviatky sa rodinné spoločenstvo stretáva... A koľkí z našich spoluobčanov by radi strávili nedeľu s manželom, manželkou a s deťmi (či módne povediac: s partnerom/partnerkou), ale nemôžu, pretože na jednej strane otec má svoju „nedeľu“ v pondelok, matka v stredu a deti v nedeľu, čo nijako neprispieva k prirodzenému vývoju rodiny, ale vedie ku vzniku nežiaducich konfliktných situácií. V súčasnej krízovej dobe obyvateľ Slo-

Hodnota nedele

venska je priam na milosť a nemilosť vystavený až arogantnému správaniu niektorých zamestnávateľov, ktorí ho nútiť k tomu, aby pracoval aj v nedeľu: ak nebudeš pracovať v nedeľu či vo sviatok, prídeš o prácu, veď koľko iných čaká... O tom, ako sa správajú voči svojim bezbranným zamestnancom dravé obchodné reťazce, ktoré sa zmocnili slovenského trhu, môže vydať nelichotivé svedectvo takmer každý ich zamestnanec, najmä pokladníčka či pokladník, veď žijú z práce svojich rúk v týchto obchodných kolosoch, čo v našich mestách zničili slovenský maloobchod i nejedného živnostníka...

JOZEF M. RYDLO

Vďaka systematickému nerešpektovaniu § 93 a § 94 platného Zákonníka práce iba v oblasti obchodu a služieb vzrástla za posledných desať rokov práca počas nediel' o polovicu. Ďalšie nerešpektovanie Zákonníka práce oprávnené vzbudzuje obavu, že poznačí existenciu jednotlivých ľudí, čím zaťaží slovenskú spoločnosť... Dôsledky vytáženia spomenutých pracovníkov a ich ro-

dín sa neprípustným spôsobom prehliadajú! Práca iných, v podstate nadpráca, sa teda úplne samozrejme vyžaduje na „zatraktívnenie“ vlastnej nedele bez toho, aby si tí, pre „dobro“ ktorých sa pracuje, uvedomovali, akú sociálnu cenu, aký dopad to má na daných zamestnancov! Svedectvá odborov sú výrečné: práca v nedeľných zmenách je považovaná za najmenej vyhľadávanú, ba za záťaž! Ľudia si potrebujú oddychnúť! Ak sa opísané tendencie nezastavia, hrozí delenie spoločnosti na tých, čo nedeľou strácajú, sú ochudobňovaní, a na tých, čo ňou získavajú, bohatnú...

Spoločenská zmena, ktorú zažívame takmer dvadsať rokov, má dopad na spôsob trávenia nedele. Individualizácia životných foriem mení hodnotu spoločného voľného času. To sa prejavuje na spôsobe trávenia nedele u istých občanov. Záujem o duchovný a kultúrny význam tohto dňa sa u nich ani neprejavuje. Sú v rozpakoch: ako vlastne tráviť nedeľu? Pre kresťanov má nedeľa inú hodnotu: bohoslužby, strávenie nedele musí byť teda naplnené v spoločenstve, v rodine alebo v kruhu priateľov.

(Pokračovanie na 3. strane)

Neviem, či je správne posudzovať konanie politických subjektov jednotlivo. Každý totiž (spolu)pôsobí v určitom kontexte, na výslednici medzinárodných a vnútorných vektorov. Nešťastím demokracie je, že každý politický subjekt obsadí akoby určitú hodnotu - jeden sa demonštruje sociálne, iný národne, ďalší kresťansky, štvrtý liberálne atď. Ale demokracia neumožňuje rigozozne striedanie hodnotového systému podľa momentálnej víťaznej nálepky, navyše v čistej forme. Spoločnosť by mala mať svoj dlhodobý smer, hodnotovú stabilitu. Sociálnosť by preto nemala zároveň značiť krypto-, resp. prokomunistickosť, kresťanskosť - pravicovú nesociálnosť a nenárodnosť, národné zasa nesmie kresťanskosť redukovat' na služtičku národného bytia, no a liberalizmus by mal pochopiť, že slobodnou voľbou človeka je aj voľba veriť overeným, tradičným hodnotám.

Dilemy

TEODOR KRIŽKA

Ďalším nešťastím je, že jednotlivé strany musia byť kompatibilné s mocenskými štruktúrami geopolitického priestoru, kam sa chceme ako krajina z bezpečnostných, hospodárskych a kultúrnych dôvodov zaradiť. A i tam (za oceánom i v EÚ) sa menia mocenské farby od volieb k voľbám.

Na Slovensku by podľa môjho názoru kresťanský politický subjekt mal byť prirodzeným víťazom parlamentných volieb. Zatiaľ je iba jazýčkom na váhach. Akoby sa KDH od samého začiatku bálo bremena, ktoré si naložilo na plecía. Akoby nepočulo známe Kristovo: „Vezmi svoj kríž a nasleduj ma...“ Bálo sa a bojí ľudoveckej minulosti Slovenska. Bálo sa a bojí zápasit' v prvom šiku o veci národné a, žiaľ, aj kresťanské. Jeho zakladateľ a tobôž nasledovníci akoby boli uhranutí kobrou minulosti.

Strachom pred sugestívnym pohľadom moci si vysvetľujem, prečo sa KDH nepostavilo do čela zásadných pohybov - dekomunizácie spoločnosti, uplatnenia práva na zvrchovanosť slovenského národa a štátnu samostatnosť, budovanie sociálne spravodlivej spoločnosti a pod. Akoby kútikom oka stále videlo tieň zdvihnutého prsta, že Slováci boli a zostanú objektom, a nie subjektom dejín. To preto mohlo v deväťdesiatych rokoch vzniknúť a vládnuť Mečiarovo HZDS, to preto sa z dvojpercentnej dubčekovskej Sociálnej demokracie stal víťazný Smer-SD, ktorý podľa všetkého bude zostavovať vládu aj po budúcich parlamentných voľbách.

Vari je na Slovensku iba tých desať percent kresťanov? Omyl. Na Slovensku je iba desať percent tých kresťanov, ktorí si neuvedomujú priamu súvislosť medzi kresťanským, národným a sociálnym. Iba tých desať percent uprednostňuje abstraktnú, deklarovanú duchovnosť namiesto priemetu kresťanského duchovna do konkrétneho diania.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

(Dokončenie z 1. strany)

Inak by nemohli súhlasiť, aby ich „konzervatívny“ reprezentant bol upnutý na politické dejiny kresťanských strán iných, hoci vplyvných národov, ale už nie na dejiny slovenskej kresťanskej politiky. Vedia vôbec voliči

Dilemy

KDH, čo značí konzervatívny? Zároveň by nemohli súhlasiť s prívlastkom KDH - pravicový subjekt, pretože slovenský kresťan nie je nijaký odnárodený veľkopodnikateľ a ani nadnárodne uvažujúci šľachtic, liberálny trhový mechanizmus nemohol a nemôže byť na jeho úžitok. Slovenský kresťan je poväčšine nebohatý vidiecky roľník a chudobný mestský intelektuál (samozrejme, nielen), stále ešte odkázaný na túto zem a na hľadanie odpovedí na otázky o zmysle ľudskej námahy a ľudského života.

Ale kým sa vo Francúzsku bude oslavovať tzv. francúzska revolúcia, kým bude vraždenie kléru v Španielsku víťazstvom nad Frankovým fašistickým režimom, a nie vyčinením boľševizmu, kým tzv. SNP bude povstaním proti neexistujúcemu klérofašizmu na Slovensku, a nie českoslovakisticko-boľševickým pokusom

o puč proti legitímnej vláde a vlasti-zradná likvidácia vlastnému štátu, na politike KDH sa nič nezmení. Naďalej ho bude charakterizovať strach niest' údel, ktorý si samo naložilo a snaha maskovať tento strach poukazovaním na extrémizmus či riskantnosť konania každého, kto sa pokúsi tieto deficity redukovať. A tieto fatálne neduhy nezastrie ani sebaušľachtilejšia tvár na jeho čele. Lebo, zdá sa, stále platí voľnomyšlienárska požiadavka Mitteranda, podľa autoritatívneho zdroja vyslovená na stretnutí s chartistami koncom osemdesiatych rokov, že na Slovensku nesmie vzniknúť silná kresťanská strana.

V tomto kontexte si už dve desaťročia neviem a azda ani nechcem definitívne odpovedať na otázku, či KDH pomáha upevňovať životodarnú silu kresťanstva v našom spoločenskom živote, alebo ju len poslušne a kapitulantsky udržiava v medziach liberálneho triumfalizmu, ktorý je po komunizme a nacizme ďalšou bludnou etapou osvietenckého sveta.

TEODOR KRÍŽKA

básnik, vydavateľ časopisu Kultúra

Stanovisko

k politickej a mediálnej kampani k zákonu o štátnom jazyku z 13. augusta 2009, uverejnené v Kultúre č. 15/2009, ďalej podporili:

1. prof. Jozef Kutarňa, teológ; 2. doc. Pavol Hrivík, vysokoškolský pedagóg; 3. PhDr. Ladislav Vrteľ, heraldik; 4. Vladimír Zatlka, výtvarník; 5. PaedDr. Július Lomenčík, vysokoškolský pedagóg; 6. Juraj Sarvaš, herec a vysokoškolský pedagóg; 7. Ing. Miroslav Žuffa, obchodný manažér; 8. MUDr. Diana Žuffová, lekárka; 9. PhDr. Ján Halás, výtvarník; 10. RNDr. Monika Benková, pedagogička; 11. PaedDr. Peter Juráš, pedagóg; 12. Nadežda Kvaková, pedagogička; 13. Ján Jaraba, pedagóg; 14. Ľuboš Midriak, režisér; 15. PaedDr. Zdenka Anetová, pedagogička; 16. Ludmila Ješková, pedagogička; 17. JUDr. Milan Janičina, predseda Panslo-

vanskej únie; 18. doc. Jozef Liday, vysokoškolský pedagóg; 19. Igor Kovačovič, riaditeľ Domu Matice slovenskej v Banskej Bystrici; 20. Ing. Viliam Oberhauser, národohospodár; 21. Jozef Chudík, režisér; 22. Mgr. Ingrid Lukáčová, spisovateľka, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Michalovciach; 23. Stanislav Háber, spisovateľ, básnik, publicista; 24. PaedDr. Vlasta Bellová, riaditeľka Archívu Matice slovenskej v Martine; 25. Ing. Erich Piš, vedecký pracovník; 26. František Michalovič, pedagóg; 27. Ing. Juraj Nôta, ekonóm; 28. Ing. Ján Ďurica, statik; 29. Ignác Chabroň, predseda Republikáni 77; 30. Ing. Darina Rojková, ekonómka.

Takto by sme mohli nazvať spoločnosť, v ktorej žijeme. Potvrdzujú nám to naše médiá, ale aj politici.

Nedávno sme sa zaoberali v bani Handlovej. Pred ním Falošná spoločnosť to bola zrážka autobusu s vlakom v Polomke, havária autobusu v Chorvátsku, či dávnejšie havária lietadla, pri ktorej zahynulo štyridsať dva vojakov. Handlovska tragédia obsiahla dvadsať vyhasnutých životov, zrážka v Polomke tuším dvanásť, v Chorvátsku trináť dovolenkárov.

Je to isto tragédia. Ale porovnajme to s inými údajmi. Len za dva dni pátrania po baníkoch v Handlovej bolo u nás zavraždených okolo osemdesiat nenarodených detí...

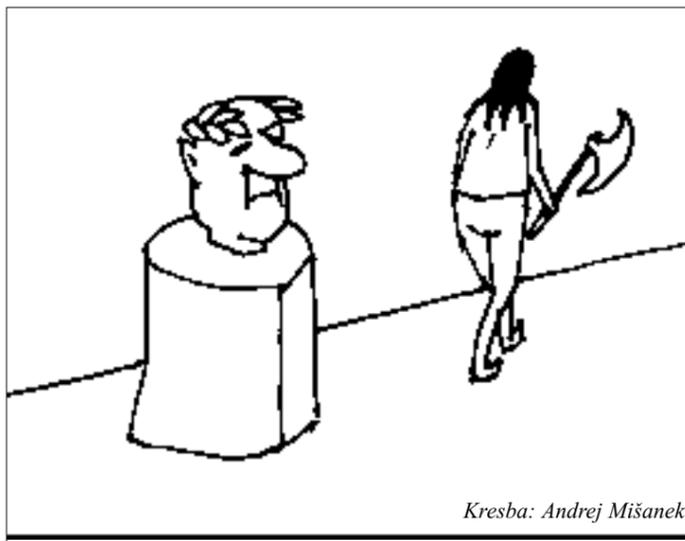
Každodenne je v SR zavraždených 37-45 nenarodených. Koľko je to za mesiac? A za rok? A nik z mocných sa nad tým nepozastavuje. Nik nevyhlási štátny smútok, médiá o tejto tragédii mlčia.

Kam sme to dospeli? Ku kultúre smrti.

Vynakladáme mnoho prostriedkov na liečbu detí chorých na leukémiu napr. Robí sa mnoho, aby bezdetní manželia mohli podstupovať umelé oplodnenie. Na druhej strane pripúšťame hromadné vraždy.

To je epidémia omnoho devastujúcejšia ako prasacia chrípka, ktorej venujú televízie takú pozornosť.

OTTO ZNAMENÁČEK

Kresba: Andrej Mišanek

Ospravedlňujeme sa čitateľom za omeškanú distribúciu Kultúry č. 15. Zavinená bola technickými problémami v tlačiarňi, ktorá nedodržala zmluvný harmonogram.

-r-

Isali sa päťdesiate roky minulého storočia a v celej vtedajšej spoločnosti zavládla akási "citátomania". Možno preto, že ľudia unavení vojnou chceli jasné, stručné, nekomplikované pravdy, overené rokmi, životom a poskytujúce určitú nádej. Citáty sa vyskytovali na titulnej strane novín (tým sa vlastne od seba odlišovali, lebo ináč ich obsah bol totožný). Tieto citáty často od bradatých ideológov novej revolučnej doby, ale miestami aj klasikov svetovej filozofie a antiky sme nachádzali na školských laviciach a stenách verejných záchodov: Cogito ergo sum - myslím teda som (Descartes), obľúbený citát Sokratov: Viem, že nič neviem - Scio me nihil scire. Primus inter pares - prvý medzi rovnými, argument novodobých vládcov. Tertium non datur (tretia možnosť sa vylučuje). Táto lekcija z logiky mala najmä mladých občanov presvedčiť, že súčasný politický vývoj nemá alternatívu a treba ho bez odporu prijať, a to aj pod vplyvom hesla Veritas odium parit - pravda plodí nenávisť, alebo v našej verzii: „Povedz pravdu, rozbijú ti hlavu!“ Začalo platiť starozákonné poučenie: „Never všetkému čo počuješ!“

Postupom času sa začala latinčina vytrácať a na už spomínaných kabínkach sa objavovali aktualizované heslá typu: „Dělejte honem podle norem“, „Sovětský svaz našim vzorem!“ Noviny presadzovali heslá: „Kto nejde s nami, je proti nám!“, ale na stenách sa objavil i Jan Werich: „My už nejsme lidi, jenom partaje.“

Historický presun v českých citátoch nastal s no-voobjaveným Haškovým Švejkom: „Život lidskej je tak zložitý, že život vobyčejného človeka je proti tomu hadr, alebo Pane obrlajntante, já ji udělal všechno, co ji viděl na vočích“ a nakoniec aj jedno humanitné posolstvo, keď bol vyrušený pri jedle: „Nestřílejte, vždyť jsou tady lidi!“

Časť najmä tých novinových hesiel sa už znovu začala ideologizovať, veď to je hlavné poslanie tlače. Ustredným heslom sa stal výrok nášho ideológa: „Nebude u nás socializmu bez socialistickej dediny.“

Nuž, mal pravdu - nebolo! Sedliak je živel neskrotný, tvrdý a trpezlivý - odolal tatarským, tureckým aj nemeckým nájazdom a aj tým najťažším odnárôňovacím tendenciám, on si v prevažnej väčšine zachoval svoju tvár i pri cudzom komunistickom tlaku im-

Heslá sú krátke, hlad trvá celý život

portovanom od susedov, a to tvrdím i napriek tomu, že v záujme zachovania rodu operatívne prispôbil svoje konanie, lebo poznal svoju povinnosť voči zemi a voči každodennej potrebe chleba pre svoj národ, aj keď i on niekedy zapochyboval. Spomínam si na nápis na stene maštale, kde krmič kriedou napísal: „Kašlem na kravy, idem do Ostravy!“ Nedivil som sa, až potom, keď sa o mesiac vrátil.

Ale vrátim sa k pôvodnej téme. Moderná doba si vyžiadala nové formy odovzdávania zásadných správ pre pospolitosť, a to dosť výrazne, dokonca kriticky a i keď na úkor stručnosti. Svojho času prekvapila úprimnosť maďarského premiéra, keď na adresu svojich úradníkov povedal: Štátni úradníci zdieľajú blchu z kože, ale nechajú behať slony so zdvihnutými chobotmi, musí prísť i na týchto hrubokožcov! No žiaľ, neprišlo, premiér je už piaty a hrubokožci zväčša tí istí!

Nastupuje éra tzv. bonmotov - duchaplných výrokov niektorých i menej obľúbených politikov, ktorí na nich založili svoju politickú kariéru. Osobitne sa tým vyznačil český expremiér Miloš Zeman, keď bonmotom: „Politika je predejší bojem proti blbosti, a to všetkým blbosti vlastni.“ Nešanoval ani seba, i keď každé slovo bolo iba na upútanie voliča, lebo pochopil zásadný predpoklad popularity, že aj negatívna reklama je reklama a získava hlasy. Ale napriek všetkému sa i v týchto perlách ducha niekedy objaví čaro nechceného, poučenie a až objavná pravda. Napr. v jednej televíznej besede sa významný svetový ekonóm vyjadril: Ak sa má farmaceutický priemysel niečo obávať, tak je to potravinárstvo. Ajhľa, aká jednoduchá pravda odrazu vysvetľujúca mnohoročný až nepochopiteľný tlak na poľnohospodárstvo a jeho údajné lobby: dajte ľuďom najesť, naučte ich správne sa stravovať a nebude treba toľko liekov, ale budú menšie zisky! Ale zdá sa, že už dnes ide o viac ako len o peniaze. Veď už Gándhi povedal: „Prestaňte myslieť na to, čo môžeme mať, ale na to, čo nám stačí na to, aby sme mohli žiť!“ Je jasné, že kým si to uvedomia všetci, to ešte potrvá, a tak ma milo prekvapil názor jedného českého

ministra „úradnickej“, vlády, ktorý sa nedávno takto vyjadril „Trebá urobiť poriadok s obchodnými reťazcami, kým nejaký blbec znovu nevystrelí z Aurory!, lebo nie je možné, aby najväčší zisk z mlieka mal obchodník!“

Je to odkaz i pre tých chamtivých: Spamätajte sa, lebo keď nebude výrobcu, nebude ani čo predávať a roľník vie robiť zázraky, ale nie na počkanie!! Predsa len samovrah si podpíli konár pod sebou.

V čase, keď my zanedbávame našu odveku prácu na roli dedičnej, tak Raul Castro na Kube miliónovému zhromaždeniu adresuje takúto výzvu: „Pôda je tu a čaká na váš pot!“ On vie, o čom hovorí, pozná, čo je to hlad. Dobre to pozná aj Josette Sheeran, výkonná riaditeľka Svetového programu OSN pre výživu (WFP), čo je svetová humanitárna agentúra s najväčším mierom rozpočtom! Ona povedala: „Najväčšou výzvou našej doby je úplná likvidácia hladu z ľudského povedomia. Prvýkrát v dejinách ľudstva na to dnes máme technické prostriedky, odborné skúsenosti, potrebné vedomosti a dostatok prostriedkov, aby žiadne dieťa neodišlo do školy hladné a aby sa mu nedostávalo základných potravín.“ A vie si niekto predstaviť, že denne od hladu zomrie 5000 detí, keď nás desí 700 obetí „prasacej“ chrípky?

Nuž a aká je táto „cena hladu“? Pre tých 59 miliónov detí na svete, ktoré odchádzajú do školy hladné, by bolo treba asi 3 miliardy dolárov ročne a pritom len na krmivo pre psy a mačky sa v USA ročne vydáva desaťkrát viac a spomeňme si, koľko stoviek miliárd bol denný účet za vojnu v Iraku!

Zlikvidujeme aspoň hlad detí na svete aj za cenu menších ziskov - to je najlepší argument na podporu rozvoja poľnohospodárstva a zachovania dobrého životného prostredia. Áno, niekto príde o zisky, ale tu pripomeniem ešte jeden bonmot, a to z úst mltvokárov, teda tých, čo pripravujú nebožičkom pred pohrebom: „Posledné šaty sú bez vreciek.“ a ja dodám - na druhom svete platí len to, čo si rozdal!

NORBERT M. BEŇUŠKA

List otcom biskupom

Najdostojnejší otcovia biskupi, v prílohe Vám posielam príhovor poslanca J. Rydla ktorý predniesol dňa 10. 9. 2009 pred poslancami NR SR v súvislosti s návrhom zákona, (pripraveným v spolupráci s občianskym združením Aliancia za ne-deľ-u - Slovensko), ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. - ZÁKONNÍKA PRÁCE - v znení neskorších predpisov a ktorý vymedzuje presné pravidlá pre vykonávanie práce v nedeľu a vo sviatok tak, ako je to bežné v mnohých vyspelých krajinách EÚ. (K rozbehnutiu tejto iniciatívy nás ešte ako členov Nezávislých kresťanských odborov Slovenska (NKOS) už v roku 2002 inšpiroval pastiersky list Konferencie biskupov Slovenska o svätení nedele. V tom čase sa nám podarilo aj s podporou KBS zorganizovať celoslovenskú letákovú akciu z názvom „Za svätenie nedele“. Túto akciu podporili viaceré kresťanské spoločnosti ako aj Ekumenická rada cirkvi a náboženských spoločností v SR, čím nadobudla aj určitý ekumenický charakter.

Atmosféra pri tomto jeho výbornom prejave pred „zvyškami“ poslancov (v tom čase ich v parlamente sedelo už len asi 25) nášho zákonodarného zboru, mi žiaľ znova pripomenula udalosti spred novembra 1989, kedy sme sa (rovnako ako dnes) museli zastrešovať, zosmiešňovať, ponižovať a s vypätím všetkých síl domáhať svojich základných ľudských práv a náboženskej slobody, ktorú ale paradoxne, už aj vtedy zaručovala Ústava ČSSR. Dovolím si povedať (a po jeho prečítaní mi mnohí iste dáte za pravdu), že za spomínaný prejav, ktorý priam hrdinsky (aj po upozornení predsedu parlamentu J. Pašku, že už je čas obednejšej prestávky a tak treba skončiť) na moje prekvapenie až do konca predniesol pán poslanec J. Rydlo, by sa nemusel hanbiť žiaden kňaz a ani biskup. Som rád, že som si tento jeho prejav aj s predsedom AZN pánom P. Novoveským mohol osobne a so záujmom vypočuť na balkóne NR SR a hlboko sa pred pánom poslancom J. Rydlom skláňam.

Možno sa Vám zdá prehnané, že používam slovo hrdinsky, ale ten, kto sa počas komunistického režimu otvorene a verejne dokázal domáhať svojich základných ľudských práv a náboženskej slobody aj pred predstaviteľmi vtedajšieho režimu, vie veľmi dobre, o čom hovorím. Ani vtedy sa mnohým z nás nedostala podpora ani zo strany Cirkvi, ani zo strany veriacich alebo kolegov. Z každej strany sme počúvali, že Cirkev je apolitická, ale z médií sa k nám prihovárali provládne orientovaní kňazi združení v Pacem in teris, a tak sme boli nútení postupovať väčšinou podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia. Výnimkou boli tí, ktorí mali to šťastie, že mali okolo seba známych disidentov s kontaktmi na tzv. „podzemnú Cirkev“ a zahraničné médiá. Dnes sa znovu aj cez médiá dozvedáme o existencii akejsi bližšie nešpecifikovanej dohody medzi vládou SR (v ktorej sedia väčšinou sami bývalí komunisti) a Cirkvou, podľa ktorej sa vraj nebudú otvárať žiadne kontroverzné témy. Aj to je možno dôvod, že sme v týchto časoch demokracie žiadny podobný príhovor a ani podporu tomuto zákonu nezachytili z úst žiadneho nášho biskupa - pastiera. (Výnimkou je pastiersky list spíškého diecézneho biskupa Mons. F. Tondru na nový rok 2009 a pastiersky list trnavského arcibiskupa Mons. J. Sokola na Veľkonočnú nedeľu 2009). Nezachytili sme dokonca ani žiadnu širšiu informáciu alebo komentár k tejto téme, ani zo žiadnych tzv. katolíckych médií. Úplne inak sa ale k otázke ochrany nedele aj napriek existujúcej legislatívnej úprave stavajú biskupi Rakúska, Francúzska a Nemecka, ktorí sa angažujú aj v Alianciách za nedeľu existujúcich v týchto krajinách.

Drahí otcovia biskupi, mal som to „šťastie“ ako dieťa viackrát vidieť svojich rodičov, ako tvrdo a nekompromisne bojo-

Hodnota nedele

vali v škole za to, aby sme my, ich deti, mohli chodiť na vyučovanie náboženstva. Neskôr, ešte v čase komunistického režimu, inšpirovaný ich nebojácnu vierou som aj ja (tak ako mnohí ďalší) veľakrát musel tvrdo bojovať za svoje občianske a ľudské práva, ale aj za náboženskú slobodu a právo rozhodnúť sa podľa svojho vedomia a svedomia. S Božou pomocou som aj napriek mnohým vyhrážkam takmer vždy dosiahol svoje, či to bolo v škole, v učilisti, na vojne alebo v zamestnaní. Vyhrážali sa mi fyzickou likvidáciou, znemožnením prípadného vysokoškolského štúdia, Sabinovom (vojenské väzenie), ale aj stratou zamestnania. A môžem povedať, že čo sa týka najmä fyzických útokov, nezostalo iba pri vyhrážkach. Za to, že som prežil, môžem ďakovať iba Bohu, lebo on chráni tých, čo ho milujú. Inak si totiž to, že som vôbec prežil, a osobne vysvetliť neviem. Mnohých výhod som sa dobrovoľne zriekol, iné mi odobrili násilím, ale Boha som nezradil a vieru som si zachoval. A nebolo to márne. Boh mi dal tu milosť, že mnohí z tých, čo sa mi vyhrážali a ponížovali ma, nakoniec prišli za mnou s tým, že aj oni sú vlastne veriaci a ako veľmi si ma za moje postoje vážia. A boli medzi nimi učiteľia, funkcionári v podnikoch, kde som pracoval a dokonca aj vysokopostavení dôstojníci z veliteľstva západného vojenského okruhu v Táboře, kde som si vykonával základnú vojenskú službu. Boh totiž aj všetko to zlé, čo prežívame, nakoniec dokáže obrátiť na dobré.

Paradoxne ma kvôli členstvu v kresťanských odboroch s vyhrážkou, že budem mať na Slovensku v budúcnosti problém sa zamestnať, zo zamestnania vyhodili až v roku 2005. O tom, že sa ani mňa, ani kresťanskej odborovej organizácie, ktorej som bol predsedom v „časoch demokracie“, nezastala ani Cirkev, ani žiadna kresťanská strana v parlamente NR SR vám asi hovoriť nemusím, lebo prípadu sa venovali viaceré médiá mimo tých, od ktorých by som to najviac očakával - kresťanských médií, až do víťazného rozsudku.

Drahí otcovia biskupi, za posledné roky zápasov o cirkevné školy, výhradu svedomia, kresťanské odbory, zmienky o Bohu v Ústave EÚ, ale aj svätenia nedele sa na Slovensku nejako záhadne začala rozširovať myšlienka, ktorá zoširoka otvára dvere na šírenie sekularizácie a podľa ktorej sa na domáhanie takýchto práv pre nás veriacich, na Slovensku v súčasnosti nie je vhodná doba. Túto myšlienku si už osvojilo mnoho „veriacich“ laikov, kňazov a dokonca som ju počul osobne aj z úst niektorých biskupov. A to aj napriek tomu, že svätý Pavol (2Tim 4:1-3) nás ale naopak učí, že evanjelium máme hlásať všod, kde učevhod. Tento novodobý blud sa už rozšíril na Slovensku do takej miery, že spustil akýsi samosekularizačný proces našej spoločnosti, ktorý nabáda všetky vrstvy nášho obyvateľstva, a to najmä nás veriacich, k úplnej rezignácii a ľahostajnosti. Aplikácia evanjelia do každodenného života aj s jej nositeľmi sa stala akýmsi bremenom, ktoré sa snažíme už akosi podvedome pokiaľ možno odignorovať.

Drahí otcovia biskupi, aké bolestné je, ak mnohí priatelia, ale aj rodičia, ktorí mi vždy boli vzorom a ktorí sa nebojácne domáhali v škole náboženskej výchovy svojich detí, mi dnes hovoria: „Neplet' sa do ničoho, veď máš rodinu a vidíš, že sa ňa nikto nezastane, ani politici, ani žiaden biskup. Im všetkým je to už úplne jedno, čo sa tu na Slovensku deje. Veď si to sám zažil.“

Jeden z našich najväčších disidentov z obdobia komunizmu MUDr. Silvester Krčméry mi za posledné roky už viackrát vytkol, že by som Vám mal svoje svedectvá a skúsenosti povedať alebo aspoň napísať. Už dávnejšie som mu sľúbil, že až bude vhodná doba, tak to urobím. Dnes plním tento sľub a prosím Všemohúceho, aby nám na orodovanie Sedembolestnej Panny Márie dal tú milosť, aby sme v jednote s našimi biskupmi dokázali nielen šíriť evanjelium nášho Pána Ježiša Krista, ale ho dokázali aj napriek všetkým prekážkam a ťažkostiam i aplikovať do každodenného života v spoločnosti.

V Bratislave na sviatok Sedembolestnej Panny Márie

ANTON ČULEN
podpredseda Aliancie za nedeľu

(Dokončenie z 1. strany)

Jednoducho treba vedieť oddeliť všedný deň od sviatočného. Hovoriť o dôležitosti nedele pre spoločnosť je preto v každom prípade potrebné.

Áno, považujem za potrebné, aby sa naša spoločnosť vrátila ku svojim koreňom, z ktorých vyrástla. Tými koreňmi sú tradičné kresťanské hodnoty, myšlienky sociálnej náuky kresťanstva a ich pretavenie a uplatňovanie v praxi, pretože som presvedčený, že len takto môže Slovensko a jeho občania prekonať ekonomickú, finančnú a následne sociálnu krízu, v ktorej sa ocitá.

Ľudia nedeľu potrebujú. Striedanie práce a odpočinku patrí k bytiu a životnému rytmu človeka. Nedeľa prerušuje kolobeh práce a konzumu. Voľný čas by nemalo naplňovať iba zabezpečovanie materiálnych potrieb na trhu, v obchodoch, v supermarketoch či hypermarketoch. Nemožno žiť podľa úslovia „čas sú peniaze“. Ľudia nevyhnutne musia mať čas aj na to, čo sa ekonomicky nevypláca. V nedeľu sa nepracuje, a to v tom zmysle, že sa nehľadí na ekonomické zabezpečenie. Kresťania, ktorí nedeľu slávia ako prvý deň týždňa, sa odvolávajú na tradíciu sabatu v Starom zákone, ktorý Židom taxatívne nariadil: „Šesť dní smieš pracovať, siedmy deň je deň pokoja zasvätený Pánovi, tvorju Bohu“ (Dt 5, 13 - 14). Aj Pán Boh, keď stvoril svet, na siedmy deň odpočíval...

Nedeľa vymedzuje plynúci čas. Nedeľa akosi rytmicky navodzuje čas voľna. Po šiestich pracovných, všedných dňoch sa tešíme na nedeľu. Nedeľa nám pomáha zachovať si potrebný odstup od zrýchľujúcich sa zmien. Pomáha stlmiť tlak pracovných nárokov, ktorým sa musíme prispôbovať. Aby sme vedeli naplno a správne žiť, musíme vedieť, kedy sme vypnúť. Pre slobodného človeka je nevyhnutne potrebné vedieť si vyplniť svoj voľný čas, a to bez stresu, nemyslieť len ekonomicky výhodne. Kto vidí za všetkým, v každej chvíli a vždy len a len peniaze, podkopáva prirodzené podmienky života, životného rytmu, podmienky slobody, čím škodí sám sebe, svojej rodine, v konečnom dôsledku celej spoločnosti...

V troch monoteistických náboženstvách, ktoré vplývali na civilizáciu Európy, teda aj na formovanie nášho národa a na život našej krajiny, ako deň odpočinku, voľna, židia uctievali sabbat, čiže sobotu, kresťania slávia nedeľu a pre mohamedánov má sviatočný charakter piatok, ktorý je v islame dňom modlitieb.

Pretože Ježiš Kristus „v prvý deň po sobote“ (Mk 16, 2) vstal z mŕtvych, slávia kresťania nedeľu ako deň Pána. Starozákonný, židovský zmysel sabatu bol pojatý do slávania nedele. Je dôležité v tento deň zahľubiť sa do seba, zamyslieť sa aj nad sebou, zastaviť sa v kolobehu každodennosti, a tak odhaľovať podstatu a zmysel života a bytia. Už v apoštolských časoch, teda pred dvoma tisícročiami, začal určovať životný rytmus kresťanov „prvý deň po sobote“. V tento deň sa zhromažďovali a „lámali chlieb“ - ako píše novozákonné Skutky apoštolov (Sk 20,7 - 12).

Nedeľa je poukazom a prisľubom vykúpeného pokoja a radosti v Božom Kráľovstve. Nedeľa musí preto zostať osobitným dňom týždňa. Zmysel nedele aj vo svojich dôsledkoch na spoločnosť zostáva viazaný na tento deň. Zmysel nedele nemožno oddeliť od tohto osobitného dňa, inak by sa celkom stratil. Nedeľný pokoj nemožno nahradiť nijakou inou prestávkou v práci.

Nedeľa ako deň pracovného pokoja a vnútorného zamýšľania sa je práve v časoch spoločenských zmien pre kvalitu ľudského života a spolužitia našich občanov nevyhnutne potrebná. Preto sa verejný činiteľ inšpirovaný kresťanstvom má zasadzovať za ochranu nedele a nedeľu zachovávať. Je dôležité, aby sa význam nedele na-

novo rozdiskutoval, a to po každej stránke.

K úlohám Národnej rady Slovenskej republiky, najvyššieho zákonodarného orgánu nášho štátu, patrí, aby rozhodným spôsobom zabezpečila ochranu nedele v zmysle platných zákonov. Toto sa vzťahuje i na miestne samosprávy, vyššie územné celky, i na celý štát, ale aj na celú Európsku úniu, lebo len širokoplošné nariadenia na ochranu nedele jej zabezpečia význam hodný európskej kultúrnej úrovne. Otvaracie hodiny obchodov treba stanoviť tak, aby sviatočný charakter nedele zostal zabezpečený podľa zákonov! Kto by sa pokúšal obchádzať platné nariadenia, alebo otvorene vyzývať k ich nedodržiavaniu, tým by podkopával základy spoločného právneho poriadku. Voči neuznávaniu legislatívnych ustanovení na ochranu nedele treba rázne vystupovať.

Vyzývam vás, panie poslankyne, páni poslanci, ako tých, ktorí majú nielen politickú zodpovednosť, ale sa aj majú starať o spoločné dobro, zastavme šírenie nedeľnej práce a rozmáhajúce sa znesväcovanie nedele! Výnimky zo zákazu nedeľnej práce sa musia obmedziť na tie prípady, ktoré sa týkajú nevyhnutnej služby a ponuky spoločného dobra, v prospech ľudí odkázaných na pomoc a na zmysluplné usporiadanie voľného času. Medzi výnimky zo zákazu nedeľnej práce nepatria služby, ktoré možno posunúť a vykonať v pracovných dňoch. V mestách a na dedinách treba zamedziť rozmáhajúce sa komerčné podujatia a predajné aktivity. Treba zodpovedne prehodnotiť služby ako prácu počas nedele. Práve politický establishment musí uznať a zachovať prínos nedele pre humánne usporiadanie spoločnosti.

Istá časť hospodárstva síce uznáva túto zodpovednosť a prispieva k ochrane nedele. Iná časť hospodárstva chce umožniť nedeľnú prácu, najmä v obchode a službách, a odvoláva sa na zmenené nedeľné návyky obyvateľstva. Kto toto požaduje, mal by zvážiť dôsledky pre pracujúcich a ich rodiny, ale aj vplyvy na menšie podniky, ktoré nemôžu držať krok s takýmto vývojom. Pravidelné prerušenie pracovného týždňa nemožno chápať ako hospodársku škodu. Keď sa od pracovníkov žiada časovo neohraničená flexibilita, ohrozi to ich zdravie, čím sa v konečnom dôsledku oslabí výkonnosť pracovnej sily... I rezort hospodárstva preto nesie spoluzodpovednosť za človeka, spoločnosť a kultúru.

Nedeľa je pre všetkých ľudí - nezávisle od ich svetonázorového či politického presvedčenia. Poskytuje priestor pre vedomé kladenie si otázok: Kto som? Kam idem? Z akých zdrojov žijem? Ponúka tiež priestor pre časovo uvoľnenejšie stretnutia s inými. Ľudia napokon sami svojimi vlastnými konaním rozhodujú o hodnote a kvalite, ktorú pre nich nedeľa má. Nesmú sa však nechať ztročiť takým ľudom, ktorým ide len o vlastné dobro, len o vlastný úžitok, a ktorí život

hodnotia z hľadiska ekonomickej a finančnej moci v duchu okrídlenej vety: „čas sú peniaze“! Zachovanie a na budúcnosť zamerané usporiadanie nedele je možné, ak sa k nej všetci ľudia dobrej vôle budú odvážne hlásiť, ak ju prijímajú ako obohacujúci dar zhora a ak sa budú angažovať za dôstojnejšiu spoločnosť. Život človeka má predsa hlbšie, trvácnejšie hodnoty, než sú len a len materiálne statky.

V liste na Veľkú noc 2009 niekdajší prvý metropolita Slovenska a prvý metropolita Trnavskej arcidiecézy arcibiskup Ján Sokol spomenul aj slovenských aktivistov snažiacich sa o prinavrátenie sviatočného charakteru nedeliam a sviatkom a pranieroval to, že mnohí kritizujú ich úsilie.

„Mysleli si,“ povedal arcibiskup, „že Boh potrebuje náš odpočinok, a nie človek. Ale to je omyl! Keď svätíme Pánov deň - nedeľu, Pán Boh sa nestáva väčším ani šťastnejším, a keď ju nesvätime, nič mu neubudne. Znesväcovanie Pánovho dňa však hlboko poznačí človeka. Neodpočívate si na tele ani na duši, nemá čas venovať sa tomu, na čo je stvorený, pre čo je stavené ľudské srdce, a nemôže sa venovať ani svojej rodine, ktorej upiera povinnú lásku, pozornosť a starostlivosť, najmä ak treba viesť k Pánu Bohu nedospelé deti.“

Arcibiskup pozitívne hodnotil, že na Vianoce, na Nový rok a na Veľkonočnú nedeľu sú zatvorené obchody, pričom konštatoval: „Nestačilo nám robiť deň a noc, v nedeľu i vo sviatok? A dnes sa čudujeme, že nemáme čo robiť ani v pracovné dni... Mnohí podnikatelia prepúšťajú zamestnancov, iní skracujú pracovný týždeň na 30 hodín, v niektorých podnikoch sa pracuje iba 2 - 3 dni do týždňa, iní dávajú dlhé dovolenky. A čo je najhoršie, nikto sa nad tým nezamýšľa, nehľadá pravú príčinu tejto skutočnosti. Ako keby sme nechceli vidieť, že nám Pán Boh chce ukázať, kam to vedie, keď stavíme bez neho, alebo nás chce napomenúť, aby sme sa zastavili a nezabúdali, že prikázanie: Pamätaj, aby si deň sviatočný svätíš, má dosah na naše šťastie, a máme ho zachovávať preto, lebo ním nás Pán Boh chráni. A nechce nič, iba to, aby sme si odpočinuli, zúčastnili sa na omši a venovali sa viac svojej rodine.“

Takto sa veriacim i neveriacim prihovril niekdajší prvý metropolita Slovenska a prvý metropolita Trnavskej arcidiecézy arcibiskup Ján Sokol.

Ochranou nedele sa nedávno v Bruxelles zaoberalo aj plenárne zasadnutie Komisie „Cirkev a spoločnosť“ ekumenickej Konferencie európskych cirkví, združujúcej nekatolícke spoločnosti. Vo svojom jednohlasne prijatom vyhlásení zo 14. marca tohto roku sa zaoberá sviatočným charakterom nedele. V súvislosti s prebiehajúcou diskusiou v členských štátoch Európskej únie vyzýva členské štáty a európske inštitúcie k ochrane nedele ako týždenného dňa odpočinku vo vznikajúcich legislatívach o pracovnom čase. Cieľom je zvýšiť ochranu zdravia pra-

čujúcich a podporiť vyváženosť pracovného a rodinného života. Podľa tohto vyhlásenia vedecké výskumy ukazujú, že nedeľa má väčší vplyv na zdravie pracujúcich ako ktorýkoľvek iný deň týždňa. Nedávny prieskum Európskej nadácie pre zlepšenie životných a pracovných podmienok ukázal, že pravdepodobnosť ochorenia a absencie v podnikoch, ktoré pracujú v soboty a nedele je 1,3 krát väčšia ako vo firmách, ktoré nevyžadujú od zamestnancov prácu počas víkendov. Predpisy Európskej únie ochraňujú nedeľu ako deň odpočinku pre deti a mládež. Voľná nedeľa preto viac ako ktorýkoľvek iný deň v týždni ponúka príležitosť tráviť čas s rodinou a priateľmi.

Ešte aj Turecko, ktoré napriek tomu, že je prevažne moslimskou krajinou - mohamedáni tu tvoria vyše 95% populácie - prísne rešpektuje nedeľu ako deň pracovného voľna. Turci prakticky nedodržiavajú otváracie a záverečné hodiny (najmä drobní súkromní podnikatelia) a nie je zriedkavosťou najst obchod otvorený aj o 22-ej hodine, hoci nie je tzv. večierkou. No nedeľa je posvätná, je to deň výletov do prírody, piknikov a najmä deň, v ktorom sa Turci venujú svojim početným deťom. Rytmus zaužívaný v kresťanskom svete má teda význam nielen pre našich konfesných spolubratov, ale aj pre nekresťanské náboženstvá.

Last, but not least navrhovanej novelizácie je príspevok k hľadaniu východiska z krízy, v ktorej sa Slovensko ocitlo. Bohužiaľ, svet hľadá jej riešenie len vo finančných a hospodárskych súradniciach, človek však nie je živý len chlebom. Niet pochybnosti o tom, že prosperujúce hospodárstvo je pre našu spoločnosť užitočné, ba potrebné. Naše mocenské elity však zabúdajú, že raz sa už budú musieť rozhodnúť medzi tým, čo už kedysi pomenoval Erich Fromm - haben, oder sein [mať, alebo byť], teda medzi Slovenskom hodným, alebo Slovenskom statkov.

Riešenie ekonomickej krízy je v nedohľadne, preto sa musíme naučiť žiť s krízou tak, aby sme neutonuli, lež prežili. Napokon nie je to po prvý raz v dejinách Slovenska... I naši predkovia sa vedeli primknúť k trvalým, ba večným hodnotám v duchu zásady: „Verni sebe, svorne napred!“ Najväčšou hodnotou našej a každej kresťanstvom inšpirovanej spoločnosti je zdravá rodina. V súčasnom chaoticom svete globalizácie, ktorá rozozieha prirodzené rodinné vzťahy, práve rodina potrebuje viac času pre seba samu; jednak manželia navzájom, jednak rodičia na deti, jednak deti na rodičov. Návrat k sviatočnému charakteru nedele a sviatkov je nevyhnutný, a preto je v Národnej rade Slovenskej republiky aj tento návrh zákona, ľudia totiž nedeľu naozaj potrebujú!

JOZEF M. RYDLO
Výňatky z vystúpenia v rozprave k návrhu novelizácie zákona č. 311/2001 Z. z. [Zákonníka práce], ktorým sa menia a dopĺňajú jeho §93 a §94 (tlač 1112) - prvé čítanie.
9. septembra 2009

MRAVNÝ ROZKLAD

SUPERPANDEMICKÁ
PRASACIA CHRÍPKA
TÝPU A-Z

Kresba: Andrej Mišanek

Protikotolickí agitátori všetkých odtieňov argumentujú: Kresťanstvo predsa neprinieslo žiadny pokrok! Stále vraj platia slová Karola Havlíčka Borovského z jeho rúhačského Krstu sv. Vladimíra, že po pokresťančení ľuďa tak ako predtým „dobrí ľudia pracovali a pijani pili“. Na to platí jediná správna odpoveď: Áno, je to tak. Kristus na rozdiel od gnostických herézii žiadny raj na zemi nesľuboval - a to ani v úplne kresťanskej spoločnosti, ako to vo svojom diele *De civitate Dei* presvedčivo uvádza sv. Augustín. Bráni tomu realita dedičného hriechu, s ktorou treba vždy počítať. Ľudská prirodzenosť je podľa katolíckej náuky naklonená viac ku zlému než ku dobrému.

To, čo sa v kresťanskej spoločnosti v staroveku a stredoveku - v tzv. Christianitas - zmenilo proti predchádzajúcemu pohanstvu, bola celková duchovná atmosféra. Ujasnilo sa, čo je hriechom a čo cnosťou. Práve toto poznanie umožnilo trvalý mravný a kultúrny rast, ktorý starovekých barbarov postupne pretváral na civilizované národy. K tomu bolo treba, aby štát oficiálne prehlásil, že jediné katolícke kresťanstvo má nárok na pravdu, že pravda existuje len v katolíckej cirkvi. Bez tohto základného postulátu by sa akýkoľvek pokrok stal nemožným. Novoveká spoločnosť, ktorá tento oprávnený nárok katolicizmu poprela, sa naopak ocitá v stave morálneho a civilizačného rozkladu, a vracia sa späť do barbarstva.

Preto treba aj dnes odmietnuť rezignáciu katolíkov na štátom uznanú jedinou oficiálnu pravdu, ktorú hlása katolícka cirkev. Ak sa katolíci tohto nároku vzdajú tam, kde majú jednoznačnú väčšinu, zakaždým to povedie k dechristianizácii spoločnosti. Odvolaním sa na deklaráciu II. Vatikánskeho koncilu *Dignitatis humanae* sa napr. Katolícki biskupi s podporou nunciatury na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov zaslúžili v Španielsku, Kolumbii, a vo švajčiarskom katolíckom kantóne Wallis o legislatívne zrušenie privilegovaného postavenia katolíckej cirkvi, ktoré garantovalo, že zákonodárstvo musí byť v súlade s katolíckou etikou. Výsledok? Došlo k legalizácii rozvodov, pornografie a potratov, ľudia prestali chodiť na bohoslužby a mnohí odpadli od Cirkvi.

V skutočnosti Ježiš Kristus nezakázal, aby sa jeho vyznavači tam, kde sa im naskytne možnosť a príležitosť, usilovali o štátne uzákonenie jeho náuky a zásad v spoločenskom živote, pretože toto je cesta k mravnému povzneseniu ľuďa. Takáto snaha vyplýva priamo z evanjelia, z misijného poverenia, ktoré je vlastne všetkým katolíkom. Podľa sv. Pavla sa „v mene Ježiša zohlo každé koleno na nebi, na zemi a v podsvetí a každý jazyk aby vyznal, že Ježiš Kristus je Pán v sláve Boha Otca.“ [Fil 2,10-11] Ten istý apoštol národov hovorí: „Lebo On má kraľovať, dokiaľ mu Boh nepodloží pod nohy všetkých nepriateľov.“ [1 Kor 15,25] O tom hovorí celá rada pápežských dokumentov v dejinách Cirkvi, v novoveku najpresvedčivejšia encyklika *Quanta Cura* bl. Pia IX. s povestným *Syllabus errorum* z roku 1864 a encyklika *Pia XI. Qua primas* z roku 1925, ktorá zavádza v celej Cirkvi sviatok Ježiša Krista Kráľa.

Aby Kristovi a jeho Cirkvi boli podriadení aj politici a aby štátne zákony zodpovedali evanjeliu, to Cirkev presadzovala už od Milánskeho ediktu z roku 313, keď jej Cisár Konštantín udelil slobodu. Už vtedy začala aplikovať kresťanské princípy v zákonodárstve, úplne sa jej to však podarilo až po roku 380, keď Cisár Theodosius Veľký vyhlásil tzv. kresťanský štát, Christianitas. To, že sa tak nestalo skôr, treba pripísať ariánskej herézii, ktorá etický a civilizačný pokrok výrazne zabrzдила.

Už v priebehu niekoľkých storočí boli dosiahnuté revolučné zmeny v morálnej oblasti, samozrejme, nie také, aby sa dalo hovoriť o pozemskom raji. Treba objektívne konštatovať, že kresťan-

ská spoločnosť v staroveku a stredoveku stála napriek peripetiám veľmi zložitého vývoja mravne a duchovne podstatne vyššie ako antická spoločnosť a iné pohanské civilizácie. To isté platí aj voči neskorším novovekým bezbožným systémom s ich tzv. laickou morálkou, ktorá odstránila Boha zo spoločnosti a z výchovy.

Cirkev od začiatku bojovala proti dvom nehumánnym praktikám vtedajšieho antického sveta: proti uplatňovaniu „práva“ otcov nad životom a smrťou narodených detí a proti neľudskému zaobchádzaniu s otrokmi. V grécko-rímskom staroveku bolo bežné, že novorodeniatka kladli pred otcov, latinsky prezývaným aj ako *pater familias*, k nohám. Keď ho pozdvihol, bolo prijaté a vychované, keď nie, tak ho zabili. V Ríme také deti zhadzovali z Tarpejskej skaly. Antika priznávala právo na život len zdravým novorodencom, postihnutých fyzicky likvidovala. V Sparte bolo

RADOMÍR MALÝ

Priniesla katolícka cirkev mravný pokrok?

dokonca uzákonené zabíjanie novorodencov, ktorí neboli stopercentne zdraví. Toto zakázal cisár Konštantín Veľký, po roku 380 potom Theodosius Veľký vo svojom kódexe stanovil, že usmrtenie novorodenca sa má stíhať rovnako ako vražda, takisto usmrtenie nenarodeného dieťaťa.

Výrazne sa zmenil aj vzťah k otrokom. Už prvotná kresťanská cirkev prevzala starozákonný pohľad na otroctvo. Podľa kódexu, danému vyvolenému národu na Sinaí, nesmel pán svojho otroka týrať alebo ho dokonca nechať zabiť, dokonca bol povinný ponúknuť mu v tzv. milostivom roku, čo bol každý siedmy rok, slobodu. Izraelský národ sa týmto výrazne líšil od iných starovekých civilizácií, kde platilo, že otrok je púhym nástrojom, vecou, ktorej sa dá beztriestne zbaviť, keď doslúžila. Preto, akonáhle otrok zostarel a nebol schopný pracovať, majiteľ ho bez milosti vyhodil a nechal bez pomoci zmrieť hladom. To boli tí „slušnejší“ otrokári. Boli však aj takí, ktorí starých a chorých otrokov hádzali ako pokrm dravým rybám, ktoré chovali. S nástupom kresťanstva ako štátneho náboženstva tieto praktiky vymyzyli. Otroctvo síce pretrvávalo naďalej, ale pán už nesmel svojho otroka týrať, zabíjať a chorého vyhodiť na smetisko. Naopak sa zdôrazňovalo, že dať otrokovi slobodu patrí k jednému z najzasluhnejších skutkov kresťanského milosrdenstva, ako čítame u mnohých cirkevných otcov.

Monogamné manželstvá a rodina boli prehlásené za jedinú prípustnú formu súžitia muža a ženy, pričom rozvod bol zakázaný. Žiadna iná civilizácia mimo kresťanstva, aj keď mnohé z nich boli prísne monogamné (napríklad čínska, perská) nepoznala striktnú manželskú nerozlučnosť. V antickej Ríme riši bol rozvod každodennou záležitosťou. Muž mal právo vlastnú ženu kedykoľvek vyhodiť a vziať si inú. Žena nesmela protestovať, ak si muž miesto nej bral do postele otrokyňa alebo chodil do vykričaných domov. Kresťania naproti tomu rozvody a následné sobáše vôbec nepoznali. Prísna prax kajúcnosti postihovala aj drobnejšie delikty, ani nehovoriac o smilstve. V prvotných kresťanských pospolitostiach boli často predčítavané odvážne slová sv. Jána Krstiteľa kráľovi Herodovi Antipovi: „Nie je ti dovolené mať túto ženu.“

Kresťanská Christianitas legalizovala nepripustnosť rozvodu, čo malo veľký sociálny dopad. Muž si nemohol dovoliť vyhodiť ženu na ulicu len preto, že vzplanul vášňou pre inú, mladšiu. Nemožnosť rozvodu tak poskytovala žene ekonomické a sociálne zabezpečenie, a to aj v prípade, keď sa manžel dopúšťal nevery. Nesmel zákonitú manželku vyhnať a pozbaviť ju majetku, ktorý bol obom spoločný. Kresťanský Codex Theodosianus z konca štvrtého storočia stanovil pre takých mužov väzenie, cirkevné synody nad nimi vyhlasovali kliatbu. Cirkevný zákaz rozvodov sankcionovaný štátom znamenal preto nesmierny civilizačný pokrok. V stredoveku niektorí pápeži bránili pokusom cudzoložných kráľov zrušiť svoje riadne manželstvá a legalizovať hriechy konkubinát. Mikuláš I. v deviatom storočí vyslovil kliatbu nad lotrinským kráľom Lotharom II. Za to, že vyhnal

ako sirotince, starobince, útulky pre malomocných. Známý je prípad sv. Melánie a sv. Fabioly, ktoré nielenže venovali svoj celý majetok na stavbu hospitálu ale odišli do neho pracovať ako ošetrovatelky.

Málokto z dnešných historikov a publicistov zohľadňuje dnes nepopierateľný fakt, že nemocnice a ďalšie zdravotné zariadenia prinieslo až kresťanstvo - predtým neexistovali. Zakladali ich už v staroveku významní biskupi, napr. Sv. Ambróz, sv. Augustín, sv. Ján Zlatoústý. Na túto prax nadväzoval kresťanský stredovek. Už benediktíni zriaďovali hospitály, neskôr v 11. a 12. stor. sa toto stalo doménou rytierskych rádov johanitov, templárov. Vznikali laické nerehoľné spoločenstvá pre starostlivosť o chorých a invalidov, napr. Komunita Sv. Duchu, Komunita sv. Antonína. Rytiersky rád sv. Lazara sa venoval nielen starostlivosti o malomocných, ale taktiež osvete obyvateľstva,

že malomocní sú plnoprávnymi ľuďmi. V ich kláštorech preto malomocní žili spoločne so zdravými, samozrejme za rešpektu nevyhnutnej zdravotnej karantény, s tým, že predstavený kláštora musel byť taktiež malomocný. V Čechách k najväčšiemu rozkvetu charitatívnej činnosti došlo v 13. storočí hlavne zásluhou sv. Anežky Přemyslovej a sv. Zdislavy z Lemberku.

Kresťanstvo takisto prináša nový pohľad na chudobu. V antike bol ten, kto upadol do hmotnej núdze, ponechaný svojmu osudu, nikto mu nepomáhal. Len kresťanské obce mali starostlivosť o svojich chudobných v programe. Chudoba sa prestala pokladať za hanbu, biskupi mali povinnosť venovať štvrtinu svojich príjmov chudobným. Zachovalo sa množstvo kázní významných biskupov, ktorí pranýrujú utlačanie chudobných bohatými, predovšetkým sv. Jána Zlatoústeho. Cirkev kládla veľký dôraz na almužnu, čo sa dnes proticirkevnou propagandou dezinterpretuje ako akýsi bezvýznamný dar z prebytku, ktorým si boháčii vraj „vykupovali“ svoje svedomie. V skutočnosti almužna v preklade znamená „dar z lásky“. V tomto termíne bola fakticky obšíhnutá celá sociálna náuka Cirkvi tej doby, totiž, že každý človek má právo na najzákladnejšie prostriedky k životu: jedlo, šatstvo, strechu nad hlavou. Morálna povinnosť platí voči tým, ktorí bez vlastnej viny nemôžu takýto stav dosiahnuť. Nie je to len akt spravodlivosti, ale oveľa viac akt lásky k blížnemu, ktorého nehoďno ponechať svojmu vlastnému osudu. Tak to káže sám Ježiš Kristus.

Veľkolepým sociálnym dielom Christianitas bolo tiež uzákonenie nedeľného pokoja a zasvätenie sviatku. Málokto dnes už vie, že nedeľný odpočinok je vlastne dielom Cirkvi. Antika poznala len dni odpočinku na konci roka v dobe sňovratu. Cirkev presne podľa starozákonných ustanovení na Sinaí nariadila, aby človek šesť dní pracoval a siedmy deň odpočíval. A nešlo len o nedeľu. Zasvätených sviatkov bolo v priebehu roka toľko, že sa blížili počtu sobôt v roku, takže môžeme tvrdiť, že človek v dobe starovekej a stredovekej Christianitas mal približne toľko voľna ako máme my dnes. Nešlo len o náboženský ale aj o sociálny aspekt. Ak by neexistovala legislatívna povinnosť

voľných dní od práce, mnoho šľachticov, mešťanov-podnikateľov by z chudobných poddaných zrodilo kožu. Základným prvkom bola samozrejme myšlienka, že nedeľa patrí Bohu. Čo je Bohu dané, vracia sa človeku ako jeho ochrana a právo.

Protikotolická propaganda sa rozhorčuje nad zákazom pohanského kultu cisárom Theodosiom Veľkým. Nepovie už však, že k modloslužbám nerozlučne patrili posvätná prostitúcia a sexuálne orgie, čarovanie, veštba, kliatby a čierne mágia, v niektorých provinciách aj ľudské obete. Zákonné odstránenie tohto zla bolo teda aktom mravného a sociálneho pokroku. Cirkvi sa podarilo vykoreniť krvnú pomstu a ordály (tzv. Božie súdy, pri ktorých musel ovinený dokázať svoju nevinu, napr. vložením ruky do ohňa). Zaviedla tiež právo azylu v kostole, ktoré bránilo mimosúdne mu vyrovnanie osobných účtov, pri ktorých často prichádzali o život nevinní.

Rozmach vzdelanosti v Christianitas, badať na vniknúť a rozmachu univerzít, je známou vecou a zásluhou Cirkvi na tomto poli ťažko môžu poprieť aj jej najväčší nepriatelia. Zmlčuje sa ale, že prístup k vzdelaniu - na rozdiel od antiky - bol umožnený fakticky všetkým, kto na štúdium prejavil potrebné vlohy, nech už pochádzal z akýchkoľvek sociálnych vrstiev. Pre všetky deti existovala povinnosť prípravy k prvému sv. Prímaniu a neskôr birmovka, farár alebo kaplán s nimi preberal katechizmus. Keď zistil, že niektorý chlapec je nadaný, doporučil ho do kláštornej alebo kapitulnej školy, kde sa učil čítať, písať, počítať a tiež základom latiny. Cieľom bola príprava na kňazstvo, prípadne štúdium na univerzite. Ak chýbali prostriedky, tak dotyčného chlapca živila cirkevná inštitúcia. Pokiaľ sa jednalo o dievča, platilo podobne, s perspektívou rehoľného života. Katolícky stredovek umožnil získať najvyššie vzdelanie ženám - a síce v rehoľných kláštorech.

Je teda obrovskou lžou nepriateľov katolíckej cirkvi, keď sa tvrdí, že s nástupom a postupným pokresťančovaním k žiadnemu mravnému pokroku nedošlo. Vyššie uvedené fakty hovoria jasno rečou. Samozrejme, že nebol odstránený hriech, Cirkev toto predsa nikdy nesľúbila a ani sľúbiť nemohla, veď sám božský Spasiteľ potvrdil trvanie ľudského hriechu až do skončenia sveta. V samotnej Christianitas sa vyskytovali obdobia veľkého mravného úpadku, niekedy neresti a zločin dominovali aj v Cirkvi, svätci zakúšali prenasledovanie zo strany autorít. Ak však napriek tomu došlo k takej sociálnej revolúcii, akou bolo uzákonenie charity a presadenie iného pohľadu na trpiaceho človeka, nedotknuteľnosť života novorodeniatok a nenarodených detí a otrokov, odstránenie krvnej pomsty a polygamie, povznesenie monogamného manželstva a rodiny ako jedinej oprávnenej formy spoluzitia a zábezpečou ženy pred vyhostením, potom nezaujatý pozorovateľ nutne musí konštatovať, že tu musela pôsobiť iná, než ľudská sila. Ak by toto všetko bolo len ľudského pôvodu, tak by hriechy a nemravní vskutkovi (a bola ich vškukto spústa) neboli schopní svojimi vlastnými niečo takého presadiť. Výrazný mravný pokrok katolíckeho staroveku a stredoveku v porovnaní s antikou je víťazstvom Ježiša Krista, jedným z ďalších dokladov pravosti a pravdivosti jeho náuky.

Aký mravný pokrok však priniesol novodobý odklon od Krista datovaný od osvietenstva a Francúzskej revolúcie? V podstate návrat k tomu, čo Christianitas odstránila ako zlo. Opäť boli uzákonené manželské rozvody, žena napriek svojej „emancipácii“ nemá istotu, že ju manžel neopustí kvôli inej, mladšej, že jej životná úroveň nepôjde po rozvode doľu vodou. Mnoho žien rozvedených mužovou vinou so svojimi deťmi živoria, alimentov sa ťažko domáha.

(Pokračovanie na 11. strane)

Ťažkú, preťažkú cestu rieši vláda SR, nie však slovenská vláda. Týmto vládnym bremenom je totiž napísanie slovenských dejín, čo v súčasnosti sa javí ako takmer neriešiteľné. Slovensko má síce množstvo historických textových i archeologických dokumentov o starých Slovákoch, ako autchtónneho etnika územia od Tatier po Drávu a Dunaj, a taktiež disponuje kvalitnými historikmi, ktorí nie sú produktmi demagógie marxizmu-leninizmu, ani maďarónskeho a pražského šovinizmu. Avšak absurdnou vládnu požiadavkou je napísanie spoločných dejín Slovákov a Maďarov, ako si to údajne žiada bruselská byrokracia tvrdiac, že jej, aj maďarskej vláde ide o odstránenie konfliktných styčných bodov Slovenska s Maďarskom. V rámci realizácie tohto nezmyselného zámeru maďarská strana ústami extrémistickej strany maďarskej koalície na Slovensku, maďarskej vlády, aj parlamentu, uplatňujú diktát požiadaviek, čo v takomto „slovenskom“ dejepise má byť, čo v ňom nemá a ani nesmie. Horšie než za Brežneva.

Podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič, ktorý je gestorom tohto nezmyselného bilaterálneho výplodu, ochotne akceptuje všetky maďarské požiadavky. V „slovenskom“ dejepise i v geografii všetky názvy obcí a miest, aj geografických lokalít majú byť v maďarčine a až následne v zátvorke môžu byť aj v slovenčine. Celý takýto zámer je nezmyselný od samého počiatku, veď v dejinách je bežné, že tá istá osobnosť pre jednu stranu dejín je hrdinom, kým pre druhú stranu je zločincem. Janko Kráľ, Ľudovít Štúr, či Ďurko Langsfeld pre Slovákov sú hrdinami a martýrmi, kým pre Maďarov boli zločincami. Ako by sa takýmto spôsobom písali spoločné dejiny Arménov a Turkov, palestínskych Arabov a židovských prisaňovalcov?!

Výroba spoločných slovensko-maďarských dejín už zhltila horu času a vládnych financií, zamestnáva nemalo mysliteľov zo sféry marxistických pro-

ducentov i pamätníkov na grófa Aponyho, Bélu Kohna, či víťaza Miklósa Horthyho. Škoda, že súčasná vláda na Slovensku akceptuje takúto protislovenskú tvorbu pakultúry podľa scenára Budapešti i protislovenskej EÚ.

Pripomeňme si však, ako to bolo s tvorbou slovenského dejepisu počas prvej SR. Za prvej ČSR, za čias T. G. Masaryka a Edvarda Beneša, Slováci oficiálne neexistovali, bol iba akýsi československý národ a slovenčina bola údajne

Krížová cesta slovenského dejepisu

odnožou češtiny, keďže nejestvovali ani Slováci, ani samostatný územný etnický útvar podľa nedodržanej Pittsburskej dohody. Tým zaujímavejší je vývoj po osamostatnení prvej SR. Tempo dobiehania vzdelávania a odstraňovania benešizmu a maďarónstva boli a sú impozantné, a to tým skôr, že priaznivý rozvoj kultúry sa konal v mladom štáte a v napätej atmosfére blížiaceho sa vojnového konfliktu.

Prvá Slovenská republika bola ustanovená 14. marca 1939. Slovenské dejiny od Františka Hrušovského z vydavateľstva Maticie slovenskej v rozsahu 448 strán boli vydané súbežne s ustanovením štátu, keď ich príprava, vrátane obrazových príloh, sa konala už v predstihu. Impozantná Slovenská vlastiveda vydavateľstva Slovenskej akadémie vied a umenia, ktorá bola zložená z dvoch dielov a spolu mali 924 strán, tvorila mohutný štartovací blok slovenského kultúrneho sebavedomia, spolu so Slovenským náučným slovníkom o troch dieloch na 1070 stranách vydaných v roku 1932, zaradili Slovensko medzi vyspelé národy Európy. Intenzita tejto práce, jej úroveň a rýchlosť v epoche bez počítačov, bez modernej polygrafie, ako aj v ohraničených možnostiach financií mladého štátu sú obdivuhodné a dokumentujú zdravú hrdoť národného sebavedomia a dychtivosti rozvoja vlastného ná-

roda a štátu, v ktorom nebolo korupcie a rozkrádania.

Povojnový nástup komunistického benešizmu, vyčiňanie Slánskeho-Salzmana, Širokého i Husáka a ich prisluhovačov otvorili brány nenávisťného protislovenského ťaženia pod rôznymi zámenkami. Slovenské dejiny tej doby boli písané tzv. ľudovými súdmi, trestami smrti a popravami na základe rozsudkov rozsievali protislovenskú a konfesijnú nenávisť!

V povojnovom Benešom i Gottwaldom Československu nebolo radno spomínať slovenskú národnosť, slovenské osobnosti a slovenské národnostné ambície. Diktát proletárskeho internacionalizmu zdegradoval aj plnenie Košického vládneho programu s dôsledkami na celú spoločnosť. Ústavy Slovenskej akadémie vied sa stali hlásateľmi marxizmu a vykonávateľmi pokynov Širokého a Salzmana-Slánskeho. Tzv. dejepisné produkty z tých čias mali zanedbateľnú hodnotnosť za bezbrehej tendencie. Impozantné šesťdielne dielo Slovensko vydavateľstva Obzor z roku 1971, z autorkej dielne Jána Tibenského a kolektívu, zväzkami Príroda, Ľud, Kultúra je veľmi hodnotné, avšak časť Dejiny v rozsahu 833 strán je dielom kolektívu s účasťou hlavného ideológa komunistickej strany Františka Pezlára, čo sa v plnej miere premietlo do ideologického produktu takto písaných dejín.

Nasledujúce štvordielne Dejiny, ideologická práca SAV a ústava sa stala odstrašujúcim produktom proletárskeho internacionalizmu, štrajkov a vzbúr proti statočným maďarským kúnovcom a proti republiky rád, vedenej Čechom Janouškom. Marxisticky prekrútený dejepis za pozitívne osobnosti uvádzal maďarských spojencov s osmanskými Turkami, Bocskayom, Bethlenom, Rákocziom I. a II., zatiaľ čo za

negatívne osobnosti boli uvádzaní štúrovcia a všetky osobnosti slovenského národného obrodenia, vrátane medzivojnového autonómistického hnutia, i zachránky Slovenska pred hrozbou uchvátenia horthyovským fašistickým Maďarskom.

Je neospravedliteľnou hanbou, že po zániku federatívneho štátu a po ustanovení zvrchovanej Slovenskej republiky zo strany vlády SR sa nenašla vôľa občanom a školám konečne poskytnúť pravdivé dejiny Slovenska a Slovákov ktoré by

neboli deformované proletárskym internacionalizmom a strašiakom slovenského údajného nacionalizmu, rasizmu a obľúbeným šermovaním nejestvujúcim antisemitizmom. Nie je nijako prekvapujúce, že týmito strašiakmi šermovali a aj šermujú obdobné kruhy, ktoré boli baštami protislovenského ťaženia, či za Aponyho, Beneša, Salzmana-Slánskeho, Gottwalda, Novotného alebo Havla.

Preklenie bielych miest slovenských dejín vytvoril odborník na takéto dielo najspôsobilejší, profesor Padovskej univerzity, historik, doktor vied, naslovovzatý znalec európskych archívov a dejín, Milan Ďurica! Tento výnimočný Slovák na vlastný podnet vypracoval unikátnu publikáciu Dejiny Slovákov a Slovenska, vlastným nákladom ju dal vytlačiť a jeden výtlačok zaslať každej škole, ako doplnok ku školským dejepisom, ktoré si pamätali ešte komunistickú éru!

Takýto vývoj znepokojil kruhy, ktoré boli sú a nesporne aj budú odporcami Slovákov a Slovenska. Na lžiach postavený demarš splodený v Bratislave, putujúci do Bruselu, prikázal stiahnutie tejto „strašnej“ publikácie zo škôl. A tu hromotne pôsobiaci predseda slovenskej vlády sa nezachoval ako maršal, ale ako frajter: knihu, ktorú nevytvorila a nerozoslala vláda, prikázal stiahnuť zo škôl a zošrotovať - bol to test, že na Slováka

treba len zakričať a on sa preľakne! A pokiaľ sa nezľakne, tak zahynie pri dopravnej nehode.

V nasledujúcom značne dlhom období, údajne zvrchovanej Slovenskej republiky, nevzniklo súborné dielo slovenského dejepisu. Z pera jednotlivých osobností vzdelancov - historikov, či kvázihistorikov, vznikali kvázipublikácie niektorých úsekov slovenských dejín, nezriedka nesúcich osobnostný postoj autorov k popisovanej časti histórie. Inštitúcie, ktorých náplňou by mali byť dejiny štátu, v ktorom sa nachádzajú, ktorý ich financuje a ktorý by mal byť aj ich vlasťou, tvoria zaujímavú enklávu. Matica slovenská má trvalé parametre spiackej princeznej, či veľmi opatrnej matičky - dôchodkyne. Historický ústav Slovenskej akadémie vied je štandardne protislovenským inštitútom paradoxne financovaným zo slovenského štátneho rozpočtu za štandardizovanej personálnej zostavy vytrvalo šermujúcej antisemitizmom a údajným slovenským klérofašizmom. Ide zjavne o demagogicky vzdelávanú omladinu, ktorá nemá ani tušenie, že démonický pojem „klérofašizmus“ sa počal a porodil v dielňach Slánskeho-Salzmana, Bacilka, Širokého, Bašťovan-skeho a ich servilným poskokov, a to po skončení vojny a za dodatočného prudkého nárastu údajných partizánov a bojovníkom proti fašizmu!

Situácia slovenského dejepisu však nie je beznádejná. Paradoxne práve naopak. V prvom polroku roku 2009 knižkupectvá obdržali prvý diel dejín Slovenska, autorom ktorých je skvelý historik, profesor Matúš Kučera. Okamžité námietky a protesty maďarskej komunity a židovskej náboženskej obce sú lapidárnym dôkazom, že ide o dlho očakávanú publikáciu, ktorú Slovensko potrebovalo a hlavne žiaci a študenti všetkých stupňov škôl. Profesorovi Matúšovi Kučerovi patrí vďaka a želanie dobrého zdravia a jemu vlastnej húževnatosti pri pokračovaní v tejto neoceniteľnej práci.

ROMAN HOFBAUER

Matúš Kučera: Slovenské dejiny I. Od príchodu Slovanov do roku 1526. Vyd. Literárne informačné centrum Bratislava 2008

Ako všetky doterajšie práce prof. Kučeru, aj táto sa vyznačuje brilantným štýlom a vybrúsenosťou myšlienok, sformovaných do úhladných celkov.

Uviedol všetky smery, ktoré sa dotýkajú spracovania slovenských dejín, vrátane ich zástancov. Nemohol obísť F. V. Sasinka ako slovenského „Palackého“. Nik ako on sa húževnato nepustil do spracovania našich dejín v tých časoch rastúceho maďarského útlaku. Bol stúpencom názorov a tvrdení P. J. Šafárika. Ten aj keď sa mu nedostalo času dotiahnuť svoje Starožitnosti, napísal o tom veľa. Sasinka to neodradilo a pouvažoval dostatok argumentov namiesto neho. Žiaľ, Sasinek už tiež nestačil tieto časopisecké boje s maďarskými historikmi zoštylizovať do samostatného diela. Dokonca ani časopis Cyril a Metod, v ktorom publikoval, nie je ani v Bratislave, ani v Martine, donedávna nebol ani v Košiciach k dispozícii. (Július Matí)

Samotný „príchod“ slovanských kmeňov do dunajskej kotliny nie je zdokumentovaný. Stále sa opakuje hypotéza o vyprázdnenej kotlině, najmä po odchode Kvádov na juh (405). Autor nemal

odvahu siahnuť po jazykovom materiáli, ktorý supluje písané dokumenty. Chápem ho: načo by si popudil proti sebe vedeckú obec, ktorá nechce brať na vedomie tento jazykový materiál. V recenzii musí byť uvedený, pretože tu platí stará rímska zásada - Contra factum non est argumentum. Každý čitateľ tejto recenzie si to tvrdo porovná

Tak k veci: Prečo my Slováci nemáme praslovenské názvy mesiacov? Prečo my Slováci máme namiesto chrámu (alebo cerkvi) kostol? Prečo my Slováci máme termín murár a sloveso murovať, a nie zedník, zdítia a podobne, múr, a nie zed? A prečo v starej slovenčine sa udomácnilo v prastarej dobe vyše 250 latinských slov? (H. Bartek) Prečo v 1. až 4. storočí pri mierových dohodách s Rimami odvedené dohodnuté kontingenty vojakov, po prevezení do centrálného tábora nad egyptskou Alexandriou, si neskôr ako vyslúžilci založili mesto Nitriu? A prečo alexandrijský biskup vyzýva sv. Hieronyma z Betlehema, aby mu prišiel pred synodou „zlustrovať“ monasteria civitatis Nitriae? Akouže rečou sa v tom meste a v jeho kláštorech rozprávalo, keď

musel požiadať rodáka z Ilyrika? A prečo naši vedci obchádzajú fakt, že Rimania Balaton do svojej mapy zapísali nie po latinsky lacus, ale pelsos (pleso)? Sasinek uvádza aj slovanské kmene, s ktorými rímske vojsko bojovalo. A prečo sa výroky zo Strabona o Vinidoch a ich rozšírení dávno pred Kristom nikto nepokúša uvádzať a interpretovať? Je to neznalosť gréčtiny a gréckych prameňov, či latinských prekladov a výťahov z diel?

Prečo je celé desaťročia obchádzaný kanonik brémskeho biskupstva zo začiatku 13. storočia, ktorý vo svojom popise severských krajín Descriptio insularum Aquilonis roku 1210 jasne uvádza poznatky misionárov, obchodníkov a plavcov, a potom konštatuje, že spodok vtedajšieho Švédska majú v rukách Švédi, stred Góti a sever Vandali? A tí Vandali rozprávajú slovanským jazykom. K nim sa nakoniec presídlil aj kmeň Suéov. A prečo? A kto sa konečne chytl aspoň jazykovej stránky východného švédskeho pobrežia a osvetlí nám, prečo vyše 30 tamojších sídlisk doteraz má v názve druhú časť -hol? A ktože to boli tí „Variagovia - kupci“, čo sa plavili cez západné Rusko až do Carihradu? A kto nám konečne v slovenčine hodí na papier, prečo si po „pozvaní“ do Ruska zvolili za prechodné centrum Novograd (od čias Lomonosova Novgorod) a pomenovali Grad > Holm?

Pán profesor neobišiel dôležitý fakt (s. 38), že sa na počiatku stredoveku prudko zmenila klíma, a to od Sibíri až po Škandináviu. Nastal pohyb kmeňov hore Vislou, Odrou a Labe. Podobne sa to odráža tlakom kmeňov na strednodunajský limes. Moravská brána bola „dokorán“ otvorená. Dôležitým faktom je skutočnosť, že kmene mali nad sebou kmeňatá s bojovými družinami. Tým nikdy nie je problémom presunúť sa vojensky do iných krajov. No usadlé obyvateľstvo sa nestáhuje, a kam aj? Veď stredná Európa je, okrem hôr, osídlená na voľnom priestranstve. Vidíme to na osude nitrianskeho kniežata Pribinu. Nitrianski Slováci ako usadlé obyvateľstvo nesadajú na vozy a netiahnu s ním po cestách na juh. To si bežne nijaký kmeň, čo si obsadzuje cudzie územie, nemôže dovoliť. Veď ktože by ho živil daňami, ktoré sú v Podunajsku bežné.

Všetci naši profesori, ktorí nastúpili na univerzity po februári 1948, boli tvrdo podriadení novej filozofii. Mnohí sa pamätáme, ako sa vyradňovali knihy z knižnic, aby sa nová komunistická generácia

nič nedozvedela, čo tu bolo predtým. A čo nachádzali do hláv študentov? To dodnes vidíme aj v najnovšej spisbe.

Pánu profesorovi aj jeho recenzentovi ušiel ariánsky horizont v Podunajsku. Predovšetkým celá kauza okolo zakladateľa alexandrijskej sekty Ária je domotaná. V texte sa tvrdí, že Árius bol biskup. To je totálny omyl. Bol len obyčajný kňaz pôvodom z Lýbie. A nezomrel roku 228. Všetky lexikóny uvádzajú jeho narodenie okolo r. 280. Roku 312 bol pre porušenie disciplíny ako diakon alexandrijskej cirkvi exkomunikovaný. Neskôr ho prijal opäť do miestnej cirkvi, no neprestal platónskou filozofiou „merat“ základné dogmy. Preto bol nakoniec na Nicejskom sneme r. 325 exkomunikovaný a poslaný do vyhnanstva do terajších Vinkoviec na rieke Sáve. Po návrate do Carihradu nečakane zomrel roku 336. To ušlo predovšetkým recenzentovi, lebo každý autor môže sa pomyliť a navyše má aj určitú tvorivú licenciu. J. P. Šafárik a F. V. Sasinek štúdiom starých prameňov a komparáciou prišli na to, že ariánov ako rozšírený cirkevný smer v Carihrade aj v Ríme titulovali termínom pagani. Tak aj náš Pribina bol asi takýto „pohan“ - arián a nanovo ho pokrstili v cudzine. Ariáni potrebovali na svoje misie aj písmo, knihy a vzdelávacie centrá. Prečo glagolášom na splitskej synode vyčítajú, že používajú ariánsku abecedu (literas arianicas)? Prečo glagoláši používali Wulfilovu bibliu v preklade, a nie Vulgatu? Prečo nepoužívame medzi slovanskými národmi grécku (latinskú) formulu krstu „Ja ťa ponám“ v baptistériu, ale ariánsku formulu „Ja ťa krstím“, ktorá je z góštiny? Pána profesora ospravedlňujem, lebo tieto fakty u nás neboli spracované. Pozitívizmu tu predtým nevoňalo. Podobne z benediktínov sú uvádzani len mníši latinského obradu a glagoláši ostali v tieni. Pritom Chorváti to pertraktujú v dvoch pramenných dielach (Ostojić a Japundžić).

Recenzia

Pokiaľ ide o príchod slovanských kmeňov spomedzi Odry a Visly k Dunaju, chýba tu potvrdenie poľských archeológov, že sú tam „chudobné“ horizonty následkom odchodu. A navyše slovanský horizont sa tiahne až po Labe na západe. Tu ešte treba vyexcerpovať antických autorov a urobiť veľkú komparáciu. Predovšetkým jazykový materiál nám nedovoľuje robiť zbytočné hypotézy. Čoskoro azda nastúpi nová generácia historikov, ktorí nebudú zaťaženi Herderom.

Castrum Wogastiburg (s. 60). S lokalizáciou sa už viacerí započuli. Isté je, že to bola strategická lokalita. A išlo asi o priesečník suchých a vodných ciest. Tu nám môžu pomôcť len etymológovia. Jedným je aj prof. Šimon Ondruš, ktorý analýzou názvu Váh dospel k poznatku, že v 6. storočí mal Váh formu Wogas. Okrem toho už pre Rimánov mal strategický význam sútok Moravy s Dunajom a sútok Váhu a Hrona. Panónska cesta od juhu na sever sa od pravku končila na brode v Brigetiu (Komárom).

Na s. 169 sa uvádza Gejzova rodina ako pohanská. To nie je pravda, lebo keď bol Vajk pokrstený v gréckom obrade a Vojtech ho len birmoval pri prechode na latinský obrad (taká bola prax aj v gréckej cirkvi), tak rodina už musela byť pokrstená. Jasne to dokladajú dvaja kronikári - Tietmar z Merseburgu a Gallus z Krakova. („Tinxit eum oleo in fronte“, „Unxit eum oleo in fronte“. Cirkevne terminológia tu nepopustí ani milimeter.) Nedoriešená, ba ani nie spomenutá je akcia Ladislava I. s privedením chorvátskeho vojska na obsadzovanie Potisia a Nitrianska (Bánovce nad Ondavou a Bánovce nad Bebravou a názvy obcí okolo nich).

Autor charakterizuje Cirkev podľa uznesení synod. Na s. 181 sa uvádzajú slová „V Uhorsku sa žení nielen drobný klérus, ale aj biskupi“. To sa nikde v listinách takto nenachádza. Je to priveľmi laicky napísané. Čudujem sa recenzentovi, že to ponechal. Pravda je len tá (Péterfy), že v Uhorsku ženatých mužov ordinovali za kňazov. Tí z nich, ktorých konsekrovali na biskupov, museli svoje manželky prepustiť. Bigamisti boli tí kňazi, ktorí po smrti svojej manželky spred ordinácie sa oženili druhý raz. Takých synody trestali, lebo ordinovaný kňaz a konsekrovaný biskup sa podľa starodávnych cirkevných zákonov nemohol druhý raz oženiť, pokiaľ chcel vykonávať svoj úrad. Autorom uvádzaný prax začali v Uhorsku zavádzať až protestanti. Recenzentovi ušla aj synoda, na ktorej sa v Uhorsku dohodli o prisvojení si časti príjmov pre kňazov s rodinami. Tu treba ešte pripomenúť, že pútnici z Uhorska do Ríma či do Carihradu, alebo do Svätej zeme, sa nešli tam spovedať zo svojich hriechov, ale opak je pravdou, že za ťažké delikty dostávali od svojho domáceho spovedníka uložené pokánie putovať do Ríma ku hrobom apoštolov (Konštantínova bazilika sv. Petra a bazilika sv. Jána v Lateráne) alebo inde.

Ako som uviedol na začiatku, že dielo je vybrúsené a štýlisticky brilantné, tak poslednou vetou tento fakt potvrdzujem.

ANTON SEMES

I.

Prameňom živých vôd si, matka!
Z mlh detstva jak z dna pohára
v predstavách sa mi vynára
tvoj pohľad, úsmev, ruky, šatka,

a dvoje jahodových perí,
a plameň slnc, líc, tvoja tvár,
tep srdca, prvý šlabikár
sprevádza ma odo dverí,

keď jar k nám vhupla do záhrady
a ja som s detskou pýchou kráľa
z piesku si, z blata hnetol hrad.

A jak som staval, rúcal hrady,
ty si sa iba usmievala,
studnica dobra, múdrych rád.

II.

Studnica dobra, múdrych rád,
tak si mi vtedy riekla, mami:
Stavaj si teraz len svoj hrad,
až vyrastieš však, stavaj chrámy

na počesť Toho, čo, hľa, dal
nebo, zem, vodu, slnka jas,
ten všetkých kráľov večný kráľ,
kráľ všetkých vekov, všetkých čias.

A neskôr - ako bludná vrana -
keď som sa prestal v piesku hrať,
z chlapčenských bojov samá rana,

cítil som: tvoja ruka ma hladká
i keby trestať mala snád'
odpúšťajúca, nežná, sladká.

III.

Odpúšťajúca, nežná, sladká,
takto si tíšila môj bôľ:
pevni, sil', chlapče, tvoja matka
chce, aby si jak žula bol,

lebo je veľa v svete falše,
búrok a lží temných síl.
Sám poznáš časom mnohé ďalšie...
A ja som z jej úst slová pil,

dychtivý ako na jar býva
semienko, čo sa v brázde skrýva.
Čas odplavil môj detský hrad.

To, čo ma potom prúdom nieslo,
bolo, mať, tvoje múdre veslo,
šíry tok lásky bez priehrad.

IV.

Šíry tok lásky bez priehrad,
pretrhal hravo uzly tiesní
a rozspievaný vodopád
molovo mäkkých tvojich piesní

v rozšafných chvíľach pohody
s večerom splýval v kliešťach ramien,
ako keď sklzne do vody
nepočuteľne, hlucho kameň.

Sonet (znelka) je klasický, obľúbený a pritom veľmi náročný básnický útvar. Ako vie každý vzdelaný človek, sonet pozostáva zo 14 veršov. Prvých osem veršov (tzv. oktet) tvoria dve štvorveršia s rýmovou schémou a-b-a-b, alebo a-b-b-a, a posledných šesť veršov (tzv. sextet) tvoria dve trojveršia (terciny) s rýmovou schémou c-d-e-c-d-e, c-d-c-c-d-c, alebo c-d-c-d-c-d. Do rámca takejto štruktúrálnej formy básnik zakomponuje svoju inšpiráciu a vyjadruje svoje obrazy a myšlienky.

Sonet nadobudol popularitu v 13. a 14. storočí v Taliansku, kedy bol obľúbenou formou takých veľikánov poézie ako Dante Alighieri (1265-1321), Guido Cavalcanti (c. 1250-1300), ale hlavne Francesco Petrarca (1304-1374). Popularitu si udržal aj v nasledujúcich storočiach, kedy sa medzi klasických tvorcov zaradil aj William Shakespeare, S príchodom voľného verša sonet musel trochu ustúpiť do pozadia, ale nikdy neodíšiel z javiska poézie. Ba dá sa povedať, že v 20. storočí došlo k jeho renesancii. Medzi jeho moderných pestovateľov patrili takí vynikajúci majstri slova ako Wilfred Owen, Robert Frost, Jorge Luis Borges, Pablo Neruda, Rainer Maria Rilke, Jose M. Heredia. V slovenskej literatúre takmer každý básnik vyskúšal svoju zručnosť a talent na kompozícii sonetov. K najúspešnejším majstrom sonetov patrili Hviezdoslav, Beniak a Zvonický.

Niektorí básnici skladali celú sériu sonetov na tú istú tému. Takéto monotematické cykly sú napríklad Hviezdoslavovo

ve Krvavé sonety (s témou hrôz vojny a krviprelievania) alebo Elizabeth Barrett-Browningovej Sonnets from the Portuguese (Portugalské sonety - s témou s lásky k milencovi).

K najumelečkším sonetovým útvarom patrí veniec sonetov, alebo La Corona. Veniec pozostáva z pätnástich sonetov, ktoré sú navzájom pospájané tak, že posledný verš prvého sonetu je prvým veršom druhého sonetu a tento vzorec sa opakuje až po štrnásty sonet. Pätnásty sonet je potom súhrnom týchto opakovaných veršov a predstavuje akýsi destilát myšlienok vyjadrených v predchádzajúcich sonetoch. Ide teda o útvar, o ktorom platí, že je v ňom „five percent of inspiration and ninety five percent of perspiration“ (5 percent inšpirácie a 95 percent potu). Niet teda divu, že takýchto vencov je v poézii málo. V slovenskej literatúre sa ich počet dá zrátať na prstoch. Pokiaľ je známe, sonetový veniec uvili: Helena Križanová-Brindzová (v zbierke Modlitby za šťastie, 1948), Teodor Križka (v zbierke Pokojná v nepokoji, 1986, ale aj v knihách Večernica Ranná Hviezda, 2001 a Smädná voda, 2004), Eduard Gombala (Via crucis, 1992), Teofil Klas (Najbližšie k Tajú, 1993). Len málo ľudí vie, že autorom ďalšieho majstrovského venca sonetov Matka (Cambridge, ON /Kanada/ 1971) je aj básnik, ktorého meno je Adam Pranda (1924 -1984).

Tento na Slovensku prakticky neznámy sonetový veniec predkladáme čitateľom Kultúry pri príležitosti 25. výročia smrti (a 85. nedežitých narodenin) autora.

ADAM PRANDA

MATKA

Veniec sonetov

A ako noc sa chvie v hviezd lesku
aj tebe sa hlas slabo chvel
v predtuche budúceho stesku,

učiak ma rečou jednoduchou
pokore srdca, pravde právd
a láske k Bohu, k blíznym, k vlasti.

čo v tmách už s kľúčom smútku chrastí.
V objatí tvojom bol môj cieľ,
ty maják v temnom mori strastí.

Bola si silná, silná duchom
nepoznajúca podlosť zrád
v zármutku skúpa, štedrá v šťastí.

V.

Ty maják v temnom mori strastí,
nezištný strážny svetla závoj
pre kludný čln, i pre konvoj,
ty most vedúci cez priepasti,

VII.

V zármutku skúpa, štedrá v šťastí,
hojivý balzam Tvoja dlaň,
utišujúca, plná slastí.
A náruč tvoja - mocná zbraň,

s oblúkmi ramien, ktoré chránia,
s pilierom lona láskavým
hľa, z mušle srdca ako dym
predierajú sa k tebe priania

v ktorej ako pod baldachýnom
nachádzal som pre dušu liek.
A uzdravený nehy vínom,
útechy tichým tokom riek.

a ty ich poznáš ešte skoršie,
než ich vyrieknu moje pery.
Sme jedna krv. A jeden duch.

V živote som vrastal koreňami,
čo niesli plod tvoj, drahá mami,
ovocie vzácne, sladký druh.

Keď srdcu bolo snád' najhoršie,
v tebe som našiel nebo viery,
ty váza s jasnou krajkou dúh.

A i keď častom trpklo smútkom,
tvoj sad aj ďalej voňal prudko,
plamenný, živý lásky kruh.

VI.

Ty váza s jasnou krajkou dúh,
so žriedlom pestrej škály citov,
vyvolala si silou skrytou
v chlapčenskom srdci smäd a vzruch,

VIII.

Plamenný, živý lásky kruh,
pevná niť z kľbka srdca matky,
odvíjaná cez tieto riadky,
hľa, ani slnko, vodu, vzduch,

keď z hrubej knižky modlitebnej
presýpala si zrnká slov,
cennejšie, krajšie od skvostov,
do čistej čaše duše jemnej,

neospevujem s toľkým citom
a nevzdávam im taký vďak
jak tebe, mama, i keď stále
môj iba zľahka ťahám pritom

po zvučných strunách rozpomienok.

Stratený minulosti raj,
púšť je, kde moje hrady stáli.

Hoci stesk klíči zo semienok,
láska je väčšia nebodaj.
A láska hreje, láska páli.

IX.

A láska hreje, láska páli
jak šťastie, čo má krátky dych,
jak oheň túžob v ľudskom žiali.

Aj moje srdce bolo z tých,

čo poznalo jej kvety vonné,
ale i trň jej. Var i mráz.

A s rokmi láska vrela vo mne
a zrel aj verš môj. To snád' čas

lupene zvädlé odviaľ z básní,
ľahučké perie čačiek fráz.

Prostý bol svet tvoj, ale krásny,

veď láska zdobila ho, mami.

A láska mení svet i nás,
najmä keď milujeme sami.

X.

Najmä keď milujeme sami
je odlúčenie horou múk.
Šedý múr smútku medzi nami
a hradba zlých srdc, lepra rúk,

v ktorých sa na jed menia plody
a čo smrť stelú medzi nás.

Čo vodu v riekach neslobody
odniesol za tie roky čas !

Lež i tak, mami, duchom blízka,
na váhe lásky tvoja miska
prevažovala čas i dej.

Pre šťastie, ktoré z detstva vanie,
pre bedrá krížom obťažkané
zvuč lýra moja, čisto znej !

XI.

Zvuč lýra moja, čisto znej !
Z mramoru veršom patria chrámy
Kráľovnej mája víťaznej,
Tej, čo nás plášt'om svojim chráni

v mrazivých nociach zla a tmy.

A tak ako u teba, mama,
Jej úsmev čistý, záhadný
je úsmev lásky, nádej sama

pre nás, čo v svojich mlynkoch túžob
drobíme na prach balvan drám,
žulové kvádry našich súžob !

Hľa, k tebe i k Nej blízky v diali,
Jej a tým tebe staviam chrám
z kvetov slov spleťam veniec chvály.

XII.

Z kvetov slov spleťam veniec chvály,
tvoj živý pomník, lásky hrádz.
A pomníky sú, aby stáli
a pretrvali smrť i čas.

Lebo už teraz v predtúch daždi
bojím sa, bojím toho dňa,
keď oči tvoje zhasnú navždy
a priepasť chladná, bezodná

zachváti srdce hrubou pliesňou
bolesti tupej. A môj verš
tou najsmutnejšou ľudskou piesňou

otrasie snád' i nebesami.
A možno slnko zhasne tiež
pre teba, všetko moje, mami.

XIII.

Pre teba, všetko moje, mami,
pre večný boj o nás, hľadanie,
pre všetky dobré naše drámy,
omyly, drámy, sklamanie,

pre prach ciest, zmätok, križovatiek,
potupu, tvrdze, tiene mriež,
pre more slz a úzkosť matiek
a bolesť, z ktorej skamenieš,

pre to i iné mnohé ešte
o jedno prosím : zmilovanie.
Dost' bolo slz a krvi zlej.

Vy, kňazky, ohne lásky strežte :
z nich pramení môj spev i lkanie,
skromný dar vďaka synovskej.

XIV.

Skromný dar vďaka synovskej
priehrstie plodov z viníc ducha
tebe mať moja krásnoduchá
viem, je len skromná splátka tej

nesmiernej lásky, obetí
obáv a slz prebdených nocí.
To, čo z nás každý v srdci nosí
vdychujem do slov, do vety,

za všetkých synov, všetkým mamám.
A i keď srdce, cit je v nich,
viem, málo, málo toho dávam.

Z každého verša však a riadka
preniká vďaka môj a tvoj dych.
Prameňom živých vôd, si matka !

XV.

PRAMEŇOM ŽIVÝCH VÔD SI, MATKA !
STUDNICA DOBRA MÚDRYCH RÁD.
ODPÚŠŤAJÚCA, NEŽNÁ SLADKÁ,
ŠIRÝ TOK LÁSKY BEZ PRIEHRAD.

TY, MAJÁK V TEMNOM MORI STRASTÍ,
TY, VÁZA, S JEMNOU KRAJKOU DÚH,
V ZÁRMUTKU SKÚPA, ŠTEDRÁ V ŠĚASTÍ,
PLAMENNÝ, ŽIVÝ LÁSKY KRUH.

A LÁSKA HREJE, LÁSKA PÁLI,
NAJMĀ KEĎ MILUJEME SAMI.
ZVUČ LÝRA MOJA, ČISTO ZNEJ !

Z KVETOV SPLETĀM VENIEC CHVĀLY
PRE TEBA, VŠETKO MOJE, MAMI,
SKROMNÝ DAR VĎĀKY SYNOVSKEJ.

Kresba: Alexander Iľečko

História Kláštora pod Znievom je veľmi bohatá. Najstaršia správa o obci je z r. 1113. Bola známa pôsobením reholí benediktínov, premonštrátov a od druhej polovice 16. storočia jezuitov. Títo, okrem náboženskej a vedeckej činnosti, sa venovali budovaniu hospodárstva a najmä školstva. Pestovali liečivé rastliny, založili prvú botanickú záhradu v strednej Európe, vybudovali pivovar a niekoľko rybníkov. Miestni obyvatelia sa od nich naučili lisovať oleje z liečivých rastlín, vyrábať lieky a ako olejkári sa s týmto tovarom dostali až do Ruska, Poľska, Perzie a na Kamčatku. Kláštor pod Znievom do širšieho povedomia vošiel v r. 1869 vznikom Prvého slovenského katolíckeho gymnázia, vďaka jestvovaniu ktorého, popri Turčianskom Svätom Martine, vzniklo ďalšie centrum národného hnutia v Turci. V dobe, keď slovenskí evanjelici mali gymnázium revúcke a martinské, rozhodli sa katolíci založiť si školu, ktorej vznik bol reakci-

rodovec a výborný pedagóg Martin Čulen. Vypracoval stanovy i učebný plán školy, zabezpečil budovu a zostavil profesorský zbor. Dňa 3. 10. 1869 škola slávnostne prijala do svojej náruče synov slovenských materí za prítomnosti predstaviteľov Matice slovenskej a pedagógov z Revúcej i Martina. Znievske gymnázium sa stalo prvým reálnym gymnázium v Uhorsku. Počas existencie školy sa o ňu príkladne starali jej zakladatelia i patróni. V učebnom pláne, najmodernejšom a najpribojnjšom zo všetkých slovenských patronátnych gymnázií sa kládol dôraz na reálne (prírodovedné) predmety. Učebné osnovy cieľavedome približovali vyučovanie potrebám doby a budúcnosti vývoja spoločnosti.

ODKAZ PEDAGÓGOV

K úspešnosti gymnázia v Kláštore pod Znievom neprispel len kvalitný učebný plán, množstvo predmetov, ale aj erudícia a obetavosť profesorského zboru. Duchom

zí študovať, ale sa aj stravovať a bývať. Zaujímavá situácia nastala, keď si profesori a študenti uvedomili, že budova gymnázia, prenajatá od znievskeho občana Točeka, je pre nich prítisná. Od septembra 1871 sa začala akcia na stavbu novej gymnaziálnej budovy. Cez prázdniny sa študenti vybrali po Slovensku so zbieracími hárkami. Za tri roky získali pekné peniaze, hoci to nestačilo. Tak sa vyberalo aj v cudzine. V apríli 1874 položili základný kameň a za 150 dní bolo čulenovské gymnázium hotové. Na stavbe pracovali remeselníci, miestni občania, profesori i študenti. A mnohí zadarmo, iba z lásky k veci. K otvoreniu budovy ale už nedošlo. V r. 1874 vrchnosť pred začiatkom školského roku znievske gymnázium po dlhšej, tvrdej, proti nemu cielennej kampani zatvorila.

Čo práce, peňazí, času, túžob, nádejí a plánov sa zmenilo na prach. Ťažká doba zaľahla na naše kraje po zatvorení Matice slovenskej a slovenských gymnázií. Národ si tieto

Škola, ktorá odchovala roduvernú inteligenciu

ou na fakt, že vládnuca moc odslovenčila gymnázium v Banskej Bystrici, ktoré položilo základy nášho stredného školstva a ukazovalo cestu slovenským gymnáziám matičného obdobia. Už pri zrode znievskeho gymnázia je zrejmy pozitívny vzťah evanjelikov k jeho vzniku, čo sa prejavilo ich priamou pomocou zbierkami.

V r. 1868 je vidno iniciatívu, ktorá smerovala k založeniu znievskeho gymnázia. Návrh, aby škola vznikla, vyslovili dejatelia prvýkrát v Ohlase k slovenským katolíkom dňa 24. 4. 1868 na stránkach Pešťbudinských vedomostí, kde vyzvali Slovákov, aby podporili túto iniciatívu. Noviny čoskoro priniesli vyhlásenie Františka V. Sasinka, ako aj Andreja Truchlého-Sytmianskeho o darovaní 200 a 100 zlatých. Okrem nich sú v knihe darcov medzi prvými mená Michala Chrátka a Jána Országha s 300 zlatými. Ignác Sásik daroval dokonca 400 zlatých.

Kto bol medzi darcami? Len učení ľudia? Ani zďaleka. Boli tam remeselníci, živnostníci a gazdovia. Významní národovci i drobní ľudia, bez ohľadu na konfesijnú príslušnosť, v úsilí podporiť vzdelanosť Slovákov, prispievali na tri slovenské gymnázia. Či už išlo o podporu na školu, stravu študentov, ich bývanie, ba dokonca aj zariadenie škôl. Medzi zakladateľmi martinského a znievskeho gymnázia nachádzame Viliama Paulinyho-Tótha, Žigmunda Melfelbera, Gustáva Zechentera a ďalších. Na revúcke i martinské gymnázium darovali Matúš Dula, Mikuláš Š. Ferienčík, Andrej Švehla a iní. Keď v lete 1873 suplikovali študenti znievskeho gymnázia, neobišli ani prispievateľov na martinské gymnázium Jána Francisciho, Jána Kadavého a Ambra Pietra. Naši dejatelia neraz čím menej mali, tým ochotnejšie dali.

Organizáciou príprav na založenie slovenského katolíckeho gymnázia v Znieve bol poverený veľký ná-

celého tamojšieho diania bol riaditeľ gymnázia Martin Čulen. Výchovou a vzdelávaním sa usiloval vymaniť slovenský ľud zo sociálnej i duchovnej zaostalosti a národného útlaku. V druhej polovici 19. storočia nebolo takého teoretika a praktika v pedagogike, ktorý by, tak ako on, produktívny život zasvätil zápasu za budovanie a udržanie slovenskej strednej školy. O Samuelovi Jaroslavovi Zachejovi možno hovoriť ako o najaktívnejšom členovi zboru. Žil škole, dôsledne formoval mladých študentov aj mimo nej. Ako sociálne citiaci človek sa s najchudobnejšími delil aj o svoj skromný plat. V publicistickej činnosti sa prejavoval ako vášnivý obranca slovenských záujmov a slaviofil. Bol jedným z prvých prekladateľov z bulharčiny do slovenčiny. Veľkej úcte a obľube sa tešil Imrich Matej Korauš, ktorý sa vzdal povolania vojenského lekára, aby venoval svoje bohaté vedomosti národu. Bol kvalitným pedagógom, publicistom i lekárom, avšak nadovšetko ľudomilom. Veľa urobil na poli zdravotníckej osvety. V čase cholery epidémie v Turci zachránil veľa ľudí.

Popri kvalitnej pedagogickej činnosti profesorov znievskeho gymnázia spomeňme aj ich vzťah ku všetkému slovanskému a bohatú mimoškolskú prácu. Založili Slovenské mestské kasíno - spolok, ktorého úlohou bolo vzdelávať miestnych obyvateľov v oblasti politickej, hospodárskej a kultúrnej. Pochopili potrebu organizovania ženského hnutia a podnikli vznik Ženskej besedy. Usporadúvali divadelné predstavenia a rozličné prednášky, besedy, výlety i zábavy. Pedagógovia v Znieve obetovali temer všetok voľný čas pomoci národu a jeho povzneseniu.

O štúdiu na znievskom gymnázium bol veľký záujem. Veď mládeňci, pochádzajúci z rodín, ktoré im často nemohli dať ani to najnutnejšie, mali možnosť za málo peňa-

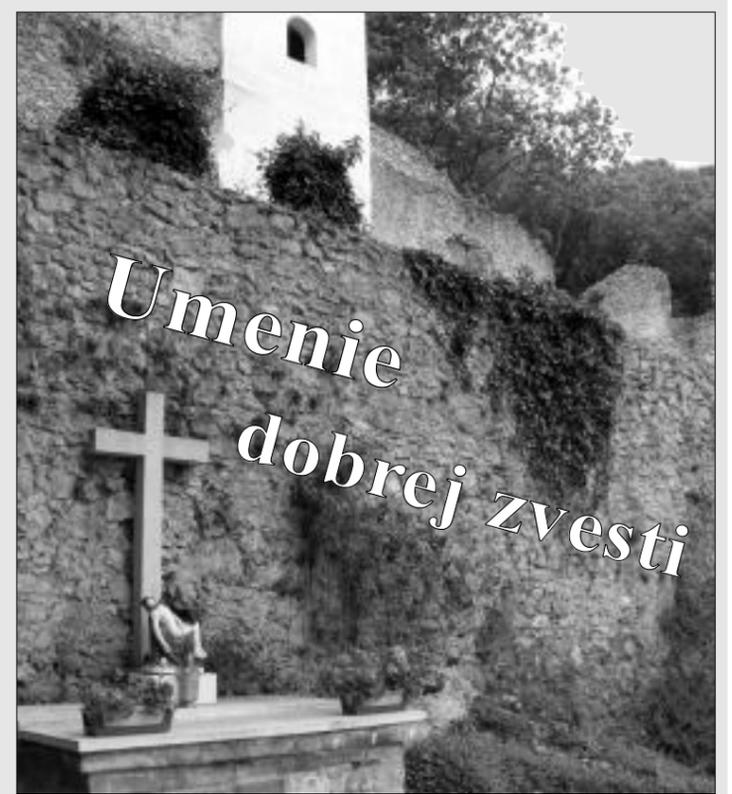
vyhne vzdelanosti, vychovávali nové, jemu oddané, vzdelané a mravnú inteligenciu založil a vydržoval vlastnými finančnými prostriedkami. Slovákom vzali ohnisko národného života a právo na vzdelanie v rodnej reči. Bolo treba dlhý čas nových nádejí, odhodlania a tvrdej práce, aby sa otázka národného uvedomovania pohla a priniesla ovocie.

Gymnázium v Kláštore pod Znievom znovu otvorili 19. 3. 1919. Po plnom rozvinutí činnosti, postavení peknej novej budovy v r. 1936, obetavom výchovnom pôsobení pedagogických osobností, ako Ernesta Polónyho, Jána Lendvaia a Františka Hrušovského, bolo gymnázium v rámci reorganizácie zmenené na jedenástoročnú strednú školu. V totalitných časoch mocní zvykli mestečko označovať ako stredisko klerikalizmu a nacionalizmu. Ich kroky smerovali k zrušeniu znievskeho gymnázia, k čomu došlo r. 1959.

Vďaka bohatým dejinám sú v historicky prvom mestečku Turca vzácné kultúrne pamiatky. Dnes nás môže potešiť vzhľad budovy prvého katolíckeho gymnázia, ktorá pred 140. rokmi znamenala pre vzdelanosť a národné povedomie chudobných Slovákov tak veľa. Ešte nedávno bola v ruinách. V r. 1999 do projektu jej záchranu vstúpil bansko-bystrický diecézny biskup Rudolf Baláž. Rokovania za jeho účasti priniesli úžitok a vďaka investíciám vo výške štrnásť miliónov korún je objekt zrekonštruovaný a vyzera ako národná kultúrna pamiatka.

V priestoroch gymnázia prednedávnom umiestnili Diecéznu historickú knižnicu Štefana Moysesu. Je to prejav úcty k bohatým tradíciám školstva v Kláštore pod Znievom, kde položili základy Trnavskej univerzity, ktorá sa vyvinula z tunajšej strednej školy zo 16. storočia, pričom sa vracia jeden z klenotov slovenského školstva a kultúry našej vlasti.

KAROL PETROVSKÝ

V dňoch 15. až 25. júna 2009 sa na Skalke pri Trenčíne uskutočnil druhý ročník medzinárodného výtvarno-literárneho sympózia s názvom Ora et ars.

V preambule sympózia sa uvádza: „Ora et labora - most, ktorý preklenul hranice storočí... Misia obnovujúca dobro Evanjelia i dobro slovenskej kultúry... V európskom dome sa byty národov už takmer zjednotili. I nanosili do nich nábytok. Napriek tomu autentický európsky duch akoby zostal za dverami. Bohaté spektrum umenia dáva príležitosť pootvoriť dvere. Ponúkame preto myšlienku výtvarno-literárneho sympózia k pocte a k podpore odkazu Skalky...“

Sympóziom umožňuje pozvaným umelcom tvoriť počas jeho konania na posvätnom mieste s bohatou históriou, na mieste bývalej pustovne a kláštora, poznačenom modlitbou, prácou a životom svätcov: Andreja-Svorada a Beňadika. Ide o priestor starobylý, mýtický i mystický, nabitý dobrou duchovnou energiou.

Skalka pri Trenčíne je pravdepodobne najstarším pútnickým miestom na Slovensku. Pozostáva dnes z komplexu bývalého kláštora na Veľkej Skalke a z kostola, príľahlej budovy a kalvárie na Malej Skalke. Lokalita bola osídlená, ako to dokazujú archeologické nálezy, už v dobe kamennej. V prvej polovici 11. storočia tu žili svätci Andrej-Svorad a Beňadik. Mladší z nich, Beňadik, na Skalke zomrel mučeníckou smrťou (r. 1033). Na ich pamiatku založil na tomto mieste nitriansky biskup Jakub I. v roku 1224 benediktínske opátstvo. Nad jaskyňou, v ktorej bol zavraždený svätý Beňadik, dal vybudovať kláštor a na skale, z ktorej jeho telo zhodili do Váhu, kostol. Kláštor sa stal na celé stáročia duchovným centrom stredného Považia. V 17. storočí vystriedali na Skalke benediktínov jezuiti, čo bolo spojené s jej novým duchovným rozkvetom. Keď však bola jezuitská rehoľa (dočasne) zrušená, kláštor začal pustiť. Ale Skalka naďalej zostala pútnickým miestom.

Druhého ročníka sympózia sa zúčastnilo 15 umelcov zo Slovenska, Česka (Moravy), Poľska a Maďarska: Eugeniusz Molski (Tarnow), Adam Faglio (Tarnow), Antonín Mach (Uherské Hradiště), František Pavlica (Uherské Hradiště), Mihály Szeverényi (Békéscsaba), Brigita Roderová (Trenčín), Stanislav Lubina (Nemšová), Milan Malček (Detva), Jozef Vydrnák (Dubnica n. V.), Daniel Hevier (Bratislava), Rudolf Dobiáš (Trenčín), Stanislav Šteпка (Bratislava), Elena Hidvéghyová-Yung (Bratislava), Ondrej Čiliak (Prievidza), Ján Maršálek (Svinná). Inšpirovaní duchom miesta vytvorili desiatky výtvarných a literárnych diel, ktoré boli prezentované na vernisáži konanej 18. júla. Sympóziom svojou účasťou poctil aj emeritný profesor Ján Komorovský, významný religionista a prekladateľ - do katalógu zo sympózia prispel úvodnou esejou, v ktorej okrem iného píše: „Nuž, modlime sa a tvoríme! Lebo v hľadaní a v tvorbe vyšších duchovných hodnôt modlitba poskytuje najlepšiu inšpiráciu. V tomto duchu tvoril nielen dominikánsky maliar Fra Angelico, ale aj Mudr. Pavol Strauss a Milan Rúfus, ktorých kreácie boli podmienené modlitbou a vedomím života v stálej prítomnosti Božej. Kiež tohtoročné stretnutie založí tradíciu a rozmožní rady tých, čo by chceli plniť program Oratio et ars...“

Kurátorom podujatia a následnej výstavy bol historik a znalec umenia Marián Kvasnička. O zmysle a význame projektu sa vyjadril takto: „Okrem obrazov, kresieb, rezieb, grafič, textov je sympóziom aj hosťinou (symposion, agapé), najmä však stretávaním a odchádzaním, tvorbou spoločnosti, sústreďovania v odstredivosti...“ Áno, záleží tiež na spoločnosti, spolupatričnosti, uznaní. A idea sympózia to zahŕňa.

Výtvarno-literárne sympóziom Ora et ars sa stáva ozdobou (nielen) trenčianskeho kultúrneho života. Je výnimočné svojou atmosférou, spojením výtvarníctva a literatúry, umeleckým a zároveň duchovným vyžarovaním, ako aj ukotvenosťou v posvätnom priestore. Hoci v tomto roku podujatiu nežičilo počasie, možno ho považovať za úspešné. Vďaka zanietým organizátorom a významnej podpore Ministerstva kultúry SR ako aj vďaka kultúrne založeným mecénom sa položili základy novej tradície.

JÁN MARŠÁLEK
Snímka: autor

Sto rokov od narodenia Antona Seleckého

„Ó svätá Panna Mária, Matka Kristova, ktorá na hore tejto svätej, utiekajúcim sa k Tebe vyprosila si vždy milosť u Syna svojho! Vyslyš vzdychanie moje, ktorým sa s detinskou dôverou utiekam k Tebe, na hrade tomto mariánskom! A buď mi na pomoci vo všetkom súžení a trápení, teraz i vždycky a obzvlášť v hodine smrti mojej. Ó dobrotivá, ó prívětivá, ó presladká Panna Mária!“

Toto je Modlitba k Trenčianskej Panne Márii, ktorej tabuľa je umiestnená vedľa ludskej sochy Nepoškvrneného Počatia, vo výklenku farského kostola Narodenia Panny Márie v Trenčíne.

Je 2. jún 1958. Profesor hudby, skladateľ a trenčiansky regenschori Anton Selecký berie do rúk pero a sadá za klavír. Onedlho je hotová skladba. Jej názov je „Ó Svätá Panna Mária“.

Textom je práve uvedená modlitba. Deň predtým, 1. júna 1958, sa kdesi v hlbokých lesoch na hore Živčák na Turzovke zjavuje miestnemu lesníkovi Matúšovi Lašútovi Panna Mária. Profesor hudby Anton Selecký práve v roku 1958 uzatvára svoje dlhodobé, radostné i strastiplné účinkovanie v Trenčíne, na mariánskom vrchu (dnes Mariánske námestie), v tesnej blízkosti kostola, v ktorom denno-denne hrával vyše 20 rokov.

Profesor hudby Anton Selecký sa narodil sa 2. júna 1909 v Novom Meste nad Váhom ako druhé zo štyroch detí Kataríny a Karola, z ktorých ešte žije najmladšia Mária. V roku 1934 ukončil Hudobnú a dramatickú akadémiu v Bratisla-

ve organovým koncertom v kostole U milosrdných bratov. Už tu v Bratislave sa jeho hudobný talent rozvinul v plodnom rozlete. Od roku 1937 účinkoval v Trenčíne, keď bol menovaný za kultúrneho dôverníka trenčianskeho okresu. Tu viedol cirkevný zbor, usporadúval figurálne sv. omše a venoval sa tvorbe. Okrem cirkevných skladieb (Tantum ergo, Ave Mária, Anjel Pána) skladal aj populárne piesne a svetské diela, z ktorých najznámejšia je opereta Čarovný ker. Komponoval národné piesne (Mŕtvy Andrej hlinka, K sviatku Slovenska a i.). V roku 1947 si vzal za manželku Evu Rečkovú, s ktorou mal 5 detí. Hneď po roku 1948 sa stal terčom zlovôle komunistických úradov ako aj agentov ŠtB. V roku 1958 preto po zákaze pôsobiť ako učiteľ hudby odchádza do Bratislavy - a o 5 rokov nato aj celá jeho sedemčlenná rodina.

V Bratislave účinkoval prof. Anton Selecký ako zborista v Slovenskej filharmónii a ako regenschori Dómu sv. Martina. Tu, najmä od roku 1968, usporadúva Anton Selecký spolu so svojim synom Pavlom, dirigentom SND a

Petrom ako organistom pravidelné figurálne sv. omše najznámejších klasikov.

Aj tu však boli problémy s úradmi - najmä vtedajším Ministerstvom kultúry, pretože v Dóme sv. Martina účinkovali mnohí odvažní hudobníci zo SND a Slovenskej filharmónie. Chránová hudba bola - ako inak - trňom v oku komunistickej moci. Po zákaze kon-

certu na Veľkú noc roku 1985 dostáva prof. Anton Selecký infarkt a 15. mája 1985 vo Fakultnej nemocnici v Bratislave vo veku 76 rokov zomiera. Je pochovaný na Martinskom cintoríne v Bratislave.

Jeho syn, dirigent SND Pavol Selecký, pokračoval v jeho činnosti až za november 1989 a dokonca takmer 20 rokov postkomunistickej éry. Obnova Cirkevno-hudobného spolku pri Dóme sv. Martina „Kirchenmusikverein“-u dala príležitosť obnoviť tradíciu v päťdesiatych rokoch oficiálne zakázanej činnosti, o ktorú sa prof. Anton Selecký napriek neprajnému komunistickému obdobiu úspešne snažil.

Profesor Hudby Anton Selecký, napriek Cirkví neprajným pomerom, zostal verný svojmu povolaniu a poslaniu. Nielenže pôsobil ako pedagóg na Ľudovej škole umenia, ale jeho hudba sprevádzala aj mnohých mladomanželov ako aj novonarodené deti pri ich krsťoch. Množstvo ľudí, ktorých odprevadil na ich posledný odpočinok, je ťažko porátať. Profesor Anton Selecký bohato zúročil talent, ktorý dostal od svojho Nebes-

kého Otca. Slúžil ním Cirkvi a najmä tým, ktorým obšťastňoval a spríjemňoval mimoriadne chvíle v ich živote. To všetko robil nezištne, skromne a vytrvalo až do smrti, bez akéhokoľvek odpočinku a nárokov. Stal sa tak príkladom pre mnohých, ktorí aj v tomto čase musia zápasit' o šírenie Evanjelia a duchovné hodnoty, nevynímajúc národnú kultúru.

Dňa 6. februára 2006 dostal prof. Anton Selecký čestné uznanie za osobný prínos o kresťanské hodnoty v kultúre na Slovensku - Cenu fra Angelico in memoriam, ktorú každoročne udeľuje Konferencia biskupov Slovenska.

V tomto roku 2. júna by sa prof. Anton Selecký dožil 100 rokov. Modlitba, ktorú zhudobnil, sa dodnes nachádza na tabuli na tzv. mariánskom vrchu (farský kostol Narodenia Panny Márie) v Trenčíne. Panna Mária, ktorá sprevádzala život a tvorbu profesora Antona Seleckého, možno dnes počúva jeho pieseň, v šťastnej večnosti, od neho samého. A to je pre neho určite tou najväčšou odmenou. Prof. Anton Selecký svojou tvorbou a činnosťou zanechal odkaz, pod ktorý sa podpísal celoživotným bojom. A dnes, kedy je v Európskej únii aj naša cyrilo-metodská tradícia ohrozená, stojí za zmienku každý zápas o národné, duchovné a kultúrne dedičstvo, ktoré by sme si mali chrániť ako oko v hlave. Nikdy na to nezabudnime! Prof. Anton Selecký nám dal na to jasný a obetavý príklad! Nech odpočíva v pokoji!

(r)

Postarajte sa o to,
aby vaše podnikanie

RÁSTLO

Kontaktujte ktorékoľvek z regionálnych zastúpení Slovenskej záručnej a rozvojovej banky a zistíte, ako práve vám a vášmu podnikaniu môžu pomôcť **naše záručné a úverové produkty pre malých a stredných podnikateľov.**

Zoznam regionálnych zastúpení nájdete na www.szrb.sk

**SLOVENSKÁ ZÁRUČNÁ
A ROZVOJOVÁ BANKA**

Uznávaní odborníci, napospol experti z oblasti súdneho lekárstva, ktorých v apríli 1943 dopravili do Smolenska, netušili, čo ich tu čaká. Pochádzali z krajín, ktoré Nemci obsadili alebo boli ich spojencami: zo Sofie, Gentu, Kodane, Helsínk, Neapola, Prahy, Zagrebu, Groningenu, Bukurešti, Ženevy, Budapešti i Bratislavy. Na druhý deň pokračovala cesta smerom na západ. V lese pri Katyni asi uprostred medzi Minskom a Moskvou sa konvoj zastavil. Krátko predtým tu odhalili masové hroby. Pitevné stoly sú pripravené, znalci sa môžu dať do práce. Skoro všetci fajčia, pretože mŕtvolu, na čerstvom vzduchu vystavené rýchle mu rozkladu, neznesiteľne zapáchajú.

Na jeseň 1939, keď poľský štát zničilo zo západu Hitlerova, z východu Stalinova armáda, dostalo sa okolo dvadsaťpäťtisíc poľských dôstojníkov do sovietskeho zajatia. NKVD ich internovala v Bielorusku a na západe Ukrajiny. Väčšinou to boli záložníci, príslušníci inteligencie: právnici, lekári, učitelia, historici, filozofi, zamestnanci polície i verejnej správy. A nepochybne nepriatelia Sovietskeho zväzu! Ak ich pustia na slobodu, budú pracovať proti sovietskemu režimu, zo všetkých síl sa pousilujú revidovať rozdeľenie Poľska.

Toto sa však nesmelo pripustiť. Vzápätí padlo rozhodnutie - zastrelit! Ostatne, ZSSR neuznával nijaké vojnové konvencie. Rozkaz politbyra ÚV KSSZ č. P13/144 z 5. marca 1940 okrem Stalina podpísal Vorošilov, Molotov, Mikojan, súhlasili s ním aj Kaganovič a hlava štátu Kalinin.

Masové hroby objavili poľskí robotníci, ktorých sem po útoku na Sovietsky zväz poslali na nútené práce. Bitka o Stalingrad bola už v tom čase prehratá, front sa nezadržateľne posúval na západ. Nacistická propaganda sa rozbehla na plné obrátky, mŕtvi z Katyne mohli prinajmenšom spôsobiť rozpad protihitlerovskej koalície.

Hoci sovietsky rozhlas o tri dni označil nemecké tvrdenia za „nehanebné ohováranie“, generál Sikorski, predseda poľskej exilovej vlády v Londýne, sa obrátil na medzinárodný Červený kríž, aby ich preskúmal. Poliaci sa dovtedy márne usilovali dozvedieť čosi o osude tisícok dôstojníkov, ktorí sa dostali do sovietskeho zajatia. Údajne ich prepustili, ale žiaden sa neprihlásil do poľskej armády, ktorú v ZSSR organizoval generál Anders. Sovietske vedenie odpovedalo vyhýbavo: možno sú v táboroch za polárnym kruhom, ušli do Mongolska či Mandžuska, možno ich odovzdali Nemcom. Priamu odpoveď Poliaci nikdy nedostali.

Ibaže na to, aby sa mohlo začať vyšetrovanie, bolo treba súhlasu Sovietov. Tí však miesto toho obvinili poľskú exilovú vládu, že kolaboruje s nacistami a prerušili s ňou diplomatické styky.

Nemci v Katyni nielenže odkryli hroby, ale umožnili aj obhliadku tak zástupcom exilových poľských organizácií ako aj novinárom, zahraničným i nemeckým, zástupcom britských a amerických vojnových zajatcov, Červenému krížu a medzinárodnej komisii zloženej zo súdnych lekárov. Nemecká propaganda uvádzala spočiatku desať- až dvanásťtisíc obetí, v skutočnosti bolo exhumovaných 4123 tiel. Celkový počet bol však oveľa vyšší, pretože posledný, ôsmy hromadný hrob vyprázdnil iba čiastočne skôr, ako sa exhumácie zastavili.

Členovia komisie mohli vybrať telo na autopsiu bez akéhokoľvek ovplyvňovania, dr. Buhtz, vedúci nemeckých lekárov im do práce nijako nezasahoval. Smrť nastala dvomi-tromi výstrelmi do týla, konštatovali zhodne, obeť najprav zviazali ruky za chrbtom. Telá ležali

Členovia medzinárodnej komisie expertov pri obdukcii

LUDOVÍT PETRAŠKO

Katyňský masaker - história utajovania

v zemi nepochybne viac ako tri roky, zahrabali ich teda dlho predtým, ako sa sem dostali Nemci. Vďaka zloženiu pôdy sa okrem mumifikovaných tiel uchovali aj uniformy a veci z osobného vlastníctva zavraždených. Tak sa dalo zistiť, že masová vražda sa uskutočnila v apríli a máji 1940, nenašiel sa žiaden doklad s neskorším dátumom.

Zavraždení mali na sebe zimné uniformy, aj hroby vykopali v zime. Smrek, ktoré tu rástli, mali v tom čase päť rokov, presadili ich sem pred tromi rokmi, čo zodpovedalo práve času od poprav v apríli a máji 1940 do apríla 1943, keď objavili masové hroby. Povrazy, ktorými mali zajatci sputané ruky za chrbtom, boli z ruského konope, taký uzol používali príslušníci NKVD. Ostatne, likvidovanie strelou do týla bolo ako najekonomickjší spôsob príznačný pre bolševikov.

Na základe dokladov identifikovali 2815 obetí ako príslušníkov zajateckého tábora Kozielsk 250 km na juhovýchod od Smolenska. Mnohí odtiaľ písali rodine do Poľska, v marci či apríli 1940 sa však poštový styk náhle prerhol. K popravám došlo nepochybne na jar 1940, na tomto sa jednoznačne uzniesla komisia v protokole, ktorý podpísali 30. apríla 1943 v Smolensku.

Pochopiteľne, stanovisko expertov, ako ho rozšírila nacistická propaganda do celého sveta, vyvolalo Stalinovu neľúbosť. Na jeseň 1943 Sovieti opätovne dobyli Smolensk, vzápätí zostavili vlastnú komisiu. Tá vydala v januári 1944 správu, podľa ktorej zločin spáchali v lete alebo na jeseň 1941 Nemci. Aspoň spočiatku sa to ani nezдалo nepravdepodobné, totiž vzhľadom na zločiny, ktorých sa tu dopustili SS a wehrmacht. „Veď naši robili v Žitomiri to isté so židmi,“ poznamenal jeden z nemeckých svedkov. „A tam boli i ženy a deti!“

Vo svojom propagandistickom ťažení však ZSSR neustal ani po vojne. Katyňský zločin sa mal prerokovávať i v Norimbergu, ako dôkaz predložili Sovieti správu svojej komisie. „Ak by mal súdny dvor pochybovať o hodnovernosti dokumentov,“ vyhrážal sa plukovník Pokrovskij, „predložíme nový dôkazový materiál. Ak súdny dvor pripustí dvoch nových svedkov, sovietska obžaloba ich predvolá desať!“

Napokon súd rozhodol, že obhajoba i sovietska obžaloba smú predviesť po troch svedkoch. Výpovede svedkov ob-

rozkladný proces v tamojšej piesčitej pôde. Protokol vraj vypracovali Nemec Buhtz a Maďar Orsós. Ešte sa poďakoval sovietskej vláde za zhovievavosť, a tak ho ani nepostavili pred súd.

V nasledujúcich rokoch, do konca života sa renomovaný profesor vykupoval spoluprácou s režimom. V marci 1948 vykonal Hájek autopsiu ministra zahraničných vecí Jana Masaryka, konštatoval „pád z okna“ - nič viac, ale ani menej. Na začiatku 50. rokov sa zúčastnil na pitvách popravených a súhlasil, aby telá zakopali v spoločnom hrobe v Prahe-Ďáblicoch, o čom ani upovedomili pozostalých. Vo februári 1950 na žiadosť štátnej bezpečnosti neuviedol v pitevnej správe skutočnú príčinu smrti farára Josefa Toufara, ktorého ubili pri výsluchu v prípade

priam naklonení Nemcom,“ konštatoval, „jednoznačne a jednomyselne sme bez akéhokoľvek ovplyvňovania zistili, že všetko, čo sa z nemeckej strany šíri o strašných zločinoch v lese pri Katyni, sa zakladá na úplnej pravde. Niet najmenších pochybností, že tieto masové vraždy vykonali bolševici. Kto videl to, čo sme videli v lese pri Katyni my, ten bude súhlasiť so mnou, keď poviem: bojujte všetci, čo máte česť a svedomie, bojujte všetkými zbraňami proti bolševizmu!“

Onedlho však už Šubík-Žarnov svoju aktivitu obmedzil. Zrejme v obave z blížiaceho sa frontu nezaujal ani stanovisko k správe, ktorú na začiatku r. 1945 uverejnila sovietska komisia, hoci ho o to Nemci žiadali. Na Machov podnet odišiel 31. 3. 1945 na Západ, zdržoval sa v rakúskom Kremsmünsteri a bavorskom Altöttingu, kým ho na žiadosť československej vlády 2. 7. americké úrady vydali do Prahy.

V novembri 1945 ho v Bratislave postavili pred súd. Okrem svedectva o Katyni mu žaloba kládla za vinu i pôsobenie vo funkcii prednostu zdravotného odboru Ministerstva vnútra v čase, keď židovským lekárom zakázali vykonávať povolanie. Na jeho obranu vystúpila Lekárska komora, dokázalo sa, že mnohým neárijským lekárom pomohol a v rezorte, ktorý riadil, ich pracovalo viac ako za jeho predchodcu.

Lahko a bez uváženia sa dá strhnúť svojou výbušnou povahou, ospravedlňoval jeho konanie Ján Smrek, jeden z jeho literárnych druhov. Zato keď mu dohovoriť, „začal byť opatrnejší, vyhýbal sa nejakému ďalšiemu exponovaniu v politike a dosť často dával najavo medzi nami, že s Nemcami nechce mať nič spoločného“. Podľa ďalšieho básnika Laca Novomeského Šubík „sám uznal, že i keby bola pravda o Katyni taká, ako ju udával, ide len o zlomok výčinov, ktoré Nemci páchali v Poľsku, o čom vedel z vlastných skúseností“.

Súd donútil Šubíka k prosovietskej interpretácii katyňských masakrov. „Bolo žiadané zo strany Nemcov, aby protokol podpísali všetci prítomní zahraniční lekári, proti čomu som ja, prof. Saxén z Fínska a ešte iní dvaja účastníci mali námietky, tvrdili sme, že nie sme súdny lekári. Pri tomto sa prítomný nemecký generál na nás rozkríkol, že je treba, aby sme jednotne všetci podpísali. Všetci delegáti malých národov boli sme zastrašení, čo môže dosvedčiť i prof. Hájek z Prahy.“

Na rozdiel od svojho českého a bulharského kolegu Šubík svoj podpis pod protokolom zrejme neodvolal. V Leopoldove si odpýkal mierny trest, po prepustení pracoval ako obvodný lekár v Trnave. Profesúry ho zbavili, žil pod policajným dozorom, nesmel publikovať.

Odvolať svoje reportáže a zvaliť vinu na Nemcov donútili po vojne aj spisovateľ František Kožík (1909-1997), autora mimoriadne úspešného románu Najväčší z pierotov a inak redaktora pražského rozhlasu. Do Katyne prišiel na pozvanie ríšskeho ministerstva propagandy z delegácie európskych spisovateľov. Odchádzal vraj s obavou, že jeho svedectvo posluží nemeckej propagande: „Keď nás dovezli na letisko a vstúpili sme do lietadla, bol som vysilený psychicky i fyzicky. Želal som si jedinú: aby partizáni nízko letiace lietadlo zostrelili a aby som mal od všetkého navždy pokoj.“

V rozhlase i tlači Kožík spočiatku opisoval osobné dojmy. Jeho nemecký šéf nebol však spokojný, a tak sa nakoniec nevyhol pomenovaniu páchatel'ov. Príslušné výroky vložil do úst Poliakovi Kozlowskému a dedičanom z okolia Katyne. Keď v januári 1944 odmietol vstúpiť do Ligy proti bolševizmu, zakázali mu verejnú účinkovanie a zúčastnil sa i pražského povstania.

Na svoju obranu dal Kožík po vojne reportáže z Katyne preložené do ruštiny posúdiť sovietskemu veľvyslanectvu. Sovietska strana nemala v úmysle zaoberať sa jeho vinou, a tak ho znovu prijali do rozhlasu. Napriek tomu o jeho prípade rokovala komisia Syndikátu českých spisovateľov. Údajne pričinením závistlivých kolegov dostal zákaz publikovať,

Dánsky lekár H. Tramsen dostal lebku jedného zo zavraždených ako suvenír

hajoby, troch nemeckých vojakov, podľa ktorých k popravám jednoznačne došlo pred príchodom Nemcov, sa sovietskym žalobcom ani pri krížovom výsluchu nepodarilo spochybniť, zato so svojimi svedkami utížili blamáž.

Najmenej presvedčivo vystupoval Bulhar Markov, v Norimbergu vypovedal opak toho, čo vyhlásil ako člen komisie v Katyni: nie r. 1940, ale až o rok neskôr, po príchode Nemcov boli vraj poľskí dôstojníci zavraždení. Nemci ho vraj zastražovali, na vyšetrovaní sa zúčastnil pod nátlakom, svoj podpis pod protokolom z r. 1943 odvolal.

Napriek tomu Rusi tribunál nepresvedčili. V záverečnom rozsudku - dve sto tlačných strán - sa Katyň vôbec nespomína, Nemcov z tohto zločinu neobvinili. Pravda, nezabavuje ich to viny za iné masové vraždy.

Aj český a slovenský zástupca v komisii boli po vojne donútení pôvodné stanovisko odvolať. Profesora Františka Hájka (1886-1962) hneď po vojne zatkli a vyšetrovali pre podozrenie z kolaborácie. Na svoju obranu vydal útlu knižku, kde síce okato dáva najavo svoj súhlas so sovietskou verziou, ale miestami sa pokúša objektívne zoradiť fakty. Na celé desaťročia sa brožúrka stala vlastne jediným dostupným prameňom ku katyňskému masakru.

Do Katyne vraj Hájek cestoval na príkaz ríšskeho protektora a pod nátlakom úradníkov z ministerstva vnútra a školstva. Navyše mu vraj protektorátni novinári vložili do úst, čo nepovedal. Nemal skúsenosť s exhumáciou hromadných hrobov ani čas zistiť, ako prebieha

tzv. číhošťského zázraku. Takto mohol Hájek i po sedemdesiatke stáť na čele Ústavu pre súdne lekárstvo a publikovať, vydal napríklad dodnes oceňovanú príručku súdneho lekárstva.

Slovenskú republiku zastupoval v katyňskej komisii František Šubík (1903-1982), profesor patologickej anatómie na lekárskej fakulte Slovenskej univerzity, člen Štátnej rady a šéf zdravotníctva, inak aj básnik známy pod pseudonymom Andrej Žarnov. Ako polonofila, propagátora poľskej kultúry ho nanajvyšš sklamalo, keď si v novembri 1938 Poľsko odrazu nárokovalo časť Oravy, Spiša a Javoriny. On sám navrhol do komisie profesora Hermana Krška, ktorý však bol pôvodom Čech a ďalší kandidát prof. Ladziak v poslednej chvíli ochorel. Napokon mu minister vnútra Alexander Mach odporúčal, aby do Katyne šiel sám. Šubík nebol síce súdny lekár, ale patológ, poznal však poľské prostredie a jeho svedectvo bude vierohodnejšie.

O svojich poznatkoch z Katyne vydal prof. Šubík obširné svedectvo. Už 9. mája 1943 predniesol pred početným auditoriom v Hlinkovom dome v Bratislave prednášku, ktorá vyšla na druhý deň v denníku Slovák, sčasti i v Gardistovi pod názvom Ešte rozhodnejšie proti židobolševizmu. Podľa výpovedi svedkov boli totiž vykonávateľia poprav „skoro všetci židovského výzoru“.

O dva dni vystúpil znovu s prednáškou pod názvom Pravda o Katyňskom lese v bratislavskej Redute, opäť za mimoriadneho záujmu verejnosti i tlače. „Hoci v našej komisii boli aj traja členovia nie

Lekár a básnik
Andrej Žarnov (1903-1982)

pôvodné štyri roky mu neskôr skrátili na polovicu.

Katyňský zločin nevyhnutne vyvolal ďalšie. Začiatkom r. 1947 dr. Roman Martini, krakovský právnik, z poverenia vlády znovu zbieral materiál v Katyni. Napriek hrozbám v správe pre ministerstvo spravodlivosti označil za vinníkov Sovietov. Uviedol v nej mená dôstojníkov NKVD, ktorí organizovali masaker, ako aj to, že sa použili zbrane značky Geco, ktoré Nemci vyvážali do ZSSR.

Pár dní po návrate z Varšavy ho zavraždili v jeho byte. Vražda vyvolala priveľký rozruch na to, aby sa dala zahľadiť. Ako vrahov identifikovali deväťročného Stanislawu Wroblewského a jeho sedemročnú priateľku Jolantu Maklakiewiczovú, fanatických komunistov. Pár dní po zatknutí sa im podarilo ujsť z dôkladne stráženej väznice sv. Michala v Krakove. Poliakov, ktorí boli pri exhumáciách v Katyni, zasa obvinili z kolaborácie.

S ohľadom na Moskvu západné vlády až do začiatku 50. rokov o Katyni mlčali. Aby sa spomienka prekryla aj v kolektívnej pamäti, sovietska propaganda zas povýšila priam na mýtus masaku, ktorú spáchali nacisti na obyvateľoch bieloruskej dediny Chatyň.

V septembri 1951, keď vo svete vrcholila studená vojna a v Kórei ozajstná, dala však snemovňa reprezentantov amerického Kongresu podnet pre založenie vyšetrovacieho výboru, ktorý mal zhromaždiť svedectvá a dôkazy o zločine, jednoznačne určiť vinníkov.

Sovietsky zväz reagoval protestnou nótu a rozpútal mohutnú propagandistickú kampaň. „Pracujúci ľud našej vlasti veľmi dobre pochopil, čo imperialistickí piráti sledujú touto bezpríkladnou beštálnou kampaňou,“ písalo Rudé právo. Opätovne svedčiť donútili aj profesora Hájka. Od prvej chvíle bol vraj pevne presvedčený, tvrdil tentoraz, že „tento strašný zločin spáchali nacisti sami“. Záverečnú správu označil za „výplod hitlerovskej propagandy, ktorý sa má v dnešnej dobe znovu hanebne zneužiť proti Sovietskemu zväzu“.

Ani Kožík nemohol mlčať. Podarilo sa mu vraj prelistovať zápisníky nájdené v hrobách, kde sa písalo o nemeckom zajatí. Katyňský prípad označil za lživú a nehanebnú nacistickú provokáciu. Jeho príspevok vyšiel potom i v sovietskej tlači.

Profesorovi F. Šubíkovi tiež hrozilo, že ho donútiť k podobným vyhláseniam. Vyhol sa im útekom za hranice v predvečer 1. mája 1952, keď ostražitost' strážcov hraníc mierne ochabla v gumovom člene cez rieku Moravu (neprišiel poňho americký vrtuľník, ako sa tradovalo), financoval ho jeho priateľ a kolega prof. Ján Fridrichovský. S rodinou sa zdržiaval v Rakúsku a Nemecku,

ku, r. 1953 odišiel do USA, kde pôsobil ako lekár, uznávaný patológ. Angažoval sa aj v krajaných spolokoch, občas publikoval. Ku katyňskému masakru sa nevyjadroval, napokon, nik to už od neho nežiadal.

Zato vo Frankfurtě vypovedali r. 1952 pred americkou komisiou početní svedkovia. Profesor súdneho lekárstva na univerzite v Neapoli Vincenzo Mario Palmieri (1899-1994) zdôraznil, že lekári podpisovali záverečný protokol dobrovoľne, nikto na nich nevyvíjal nátlak. Ešte r. 1978 vyhlásil: „Lekársky posudok bol jednoznačný.“ Prejavil však pochopenie pre svojho bulharského a českého kolegu.

stupca v katyňskej komisii Alexander Birkle, hoci ho celé roky šikanovali. Nakoniec zahynul pri neobjasnenej autonehode. Pomsty sa obával i dr. Tramsen a keď jeho najstaršia dcéra r. 1970 zomrela na otravu plynom vo Varšave, kam sa vydala, usudzoval na dielo KGB. Posledné roky života strávil ako zlomený človek.

Koncom r. 1959 sa KGB obrátilo na politbyro so žiadosťou, aby smelo konečne zničiť osobné spisy zlikvidovaných poľských dôstojníkov. Vrchný orgán komunistov žiadosti vyhovel a spisy spálili. Svoju vinu na masovej vražde v lesíku pri Katyni Sovieti viac ako pol storočia popierali. Priznal ju až M. Gorbačov v apríli 1990, v čase, keď sa už sovietska moc nachádzala v agónii.

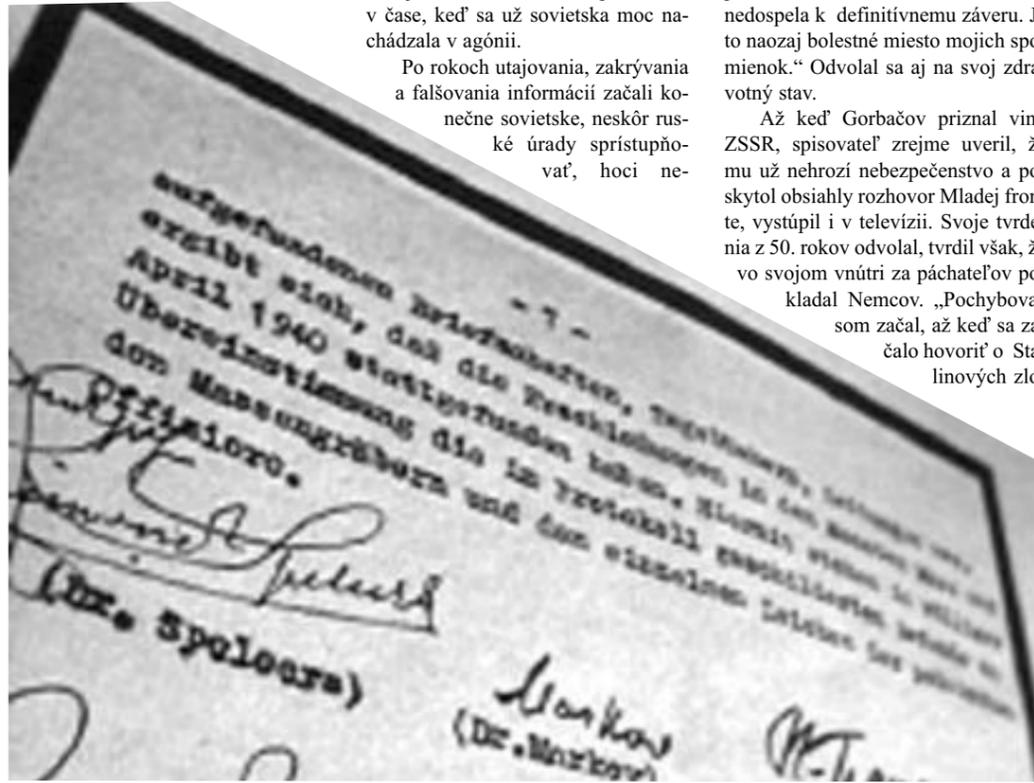
Po rokoch utajovania, zakrývania a falšovania informácií začali konečne sovietske, neskôr ruské úrady sprístupňovať, hoci ne-

Minsku alebo Hlybokom vo vitebskej oblasti. Dokázateľne bolo teda zlikvidovaných dvadsaťtisíc internovaných osôb.

Pokiaľ ide o takmer štyri tisíce, ktoré chýbajú do počtu, ktorý sa spomína v správe, tých azda deportovali do gulagov pri Vladivostoku. Na jar 1940 ta smerovalo šesť až osem najmenej tisícových transportov.

Keď v Československu padol komunistický režim, F. Kožík, jeden z posledných žijúcich účastníkov výprav do Katyne, mohol konečne bez nátlaku podať objektívne svedectvo. Napriek tomu spočiatku odmietal. „Prešlo už skoro päťdesiat rokov a pokiaľ viem, ani komisia odborníkov nedospela k definitívnemu záveru. Je to naozaj bolestné miesto mojich spomienok.“ Odvolal sa aj na svoj zdravotný stav.

Až keď Gorbačov priznal vinu ZSSR, spisovateľ zrejme uveril, že mu už nehrozí nebezpečenstvo a poskytol obsahy rozhovor Mladej fronte, vystúpil i v televízii. Svoje tvrdenia z 50. rokov odvolal, tvrdil však, že vo svojom vnútri za páchatel'ov pokladal Nemcov. „Pochybovať som začal, až keď sa začalo hovoriť o Stalinových zlo-

Zhodne a bez nátlaku podpísali súdni zancí záverečný protokol

„I ja by som podpis odvolal, keby boli Neapol oslobodili sovietske vojská.“

Podľa Chicago Tribune Robert Kempner, zástupca obžaloby, priznal, že americkí žalobcovia mali dôkazy, podľa ktorých katyňský zločin spáchali Sovieti. Poprel však, že by bolo v zákulísi došlo k tajným dohovorom s ruskou stranou.

Helge Tramsen, hlavný chirurg dánskej kráľovskej flotily, inak účastník odboja, sa v Katyni často rozprával s Hájkom a Markovom. Žiaden vraj vtedy nepochyboval, že zločin spáchali Rusi a že telá ležali v zemi viac ako dva roky. Jeho kolega Francois Naville, profesor súdneho lekárstva na univerzite v Ženeve takisto vyhlásil: „Mohol som konať absolútne slobodne ako súdny lekár.“

Zlomiť sa nedal ani rumunský zá-

ochotne, archívne dokumenty. Najvierohodnejší údaj o počte zavraždených poľských zajatcov sa nachádza v správe, ktorú podal Alexander Šelepín, šéf KGB, 3. marca 1959 Chruščovovi. Hovorí sa v nej o zastrelení 21 857 osôb „z bývalého buržoázneho Poľska“. Zajatcov medzi nimi bolo 14 522, z toho 4421 z tábora v Kozelsku, ktorých zastrelili v Smolensku a v lese pri Katyni, tam ich aj nahádzali do hromadných hrobov. V Charkove zastrelili 3820 osôb z tábora v Starobielsku a zakopali ich na predmestí Pjatičatky, zatiaľ čo 6311 osôb z tábora v Ostaškove zastrelených v Tvere, vtedajšom Kalinine, zakopali pri obci Mednoje. Ďalších 7305 bolo zastrelených vo väzniciach na západnej Ukrajine a v Bielorusku. Zvyšných 3870 osôb zastrelili zrejme v Bielorusku, v

činoch, o popravách vlastných dôstojníkov.“

Aj keď americký výbor dospel r. 1952 k záveru, že páchatel'mi masovej popravy boli Sovieti, závery vyšetrovania nemali azda za následok, že by sa ňou zaoberala OSN či medzinárodný súd. V lete 2000 odhalili pamätníky na cintorínoch v Charkove, Katyni a Mednom pri Tvere, kde sú uložené obeť masových popráv. Vyšetrit' ich mala spoločná poľsko-ruská komisia. Zatiaľ neúspešne, od istého času, najmä od nástupu V. Putina k moci, Rusi odmietajú poskytovať archívne materiály. Katyňský masaker dodnes zaťažuje vzájomné vzťahy.

Paradoxne sa práve jeden z najlepšie zdokumentovaných zločinov druhej svetovej vojny podarilo vcelku dôkladne zahľadiť.

Nemecká propaganda sa postarala, aby sa snímky z masových hrobov dostali do celého sveta

Priniesla katolícka cirkev mravný pokrok?

Legalizovali sa vraždy nenarodených detí - a fakticky už aj narodených, pretože v niektorých západných krajinách sa toleruje prax, že dieťa, ktoré potrat „nedopatrením“ prežilo, je potom usmrtené. Čo iné to teda je, než opätovný návrat k antike, kde otec neobmedzene rozhodoval o živote a smrti svojho dieťaťa? Rozdiel je len v tom, že dnes to nie je otec, ale hlavne matka a lekár. Christianitas odmietala predstavu, že v prípade trvalej invalidity je „slušné“ neobťažovať druhých a spáchať samovraždu, preto zriadila nemocnice a útulky. Moderné štáty to opäť legalizujú pod krycím názvom „eutanázia“, keď ale na rozdiel od antiky dochádza k priamym vraždám. Kresťanstvo dalo človeku právo na odpočinok. V moderných štátoch sa však stretávame s novodobými otrokmi v hypermarketoch, alebo na stavbách, pracujúcich od rána do noci, včítane sobôt a nediel. Zamestnávateľa, ktorí takýmto spôsobom zneužívajú svojich zamestnancov, sú fakticky nepostihnutelní.

Obrancovia modernej bezbožnej civilizácie sa bránia tým, že práve osvietenstvo, tzv. laicizácia, priniesla toleranciu a pluralizmus a len vďaka tomu sa dnešný človek nemusí báť postihu za svoj názor alebo náboženské presvedčenie. Toto je vraj „mravný pokrok“ protikatolíckeho liberalizmu. Je tomu ale naozaj tak? Ak tento údajný „mravný pokrok“, t. z. presadenie ľudských práv, tolerancie a slobody, búra a ničí predchádzajúci poriadok a pokrok, akými sú nedotknuteľnosť ľudského života od počatia až po smrť, monogamné manželstvo a rodina, právo človeka na odpočinok, potom sa žiadny reálny mravný pokrok nekoná. Naopak dochádza k likvidácii mravného pokroku dosiahnutého v Christianitas.

Táto likvidácia by neprebehla, keby nedošlo k legalizácii tzv. slobody svedomia. Pod týmto termínom rozumeli tvorcovia modernej civilizácie odstránenie zákonného opatrenia, že jedinou pravdou vo veciach náboženských je pravda zjavená, t. j. tá, ktorú učí katolícka cirkev. Pravdou teda už nie je to, čo Boh zjavil ľuďom, ale to, čo tá ktorá skupina presadí „právom silnejšieho“, buď hlasovaním v parlamente alebo krvavou revolúciou a la bolševizmus, alebo mocenským prevratom, ako tomu bolo v nacistickom Nemecku. Cestu k legalizácii rozvodov, potratov a eutanázie, k pornografii a sociálnej bezohľadnosti filozoficky pripravil Voltaire, politicky bola uzákonená v Deklarácii práv človeka a občana počas Veľkej francúzskej revolúcie. Aby všetky tieto zlá, postavené v Christianitas mimo zákon ako odporne zločiny, mohli byť rehabilitované, bolo treba ponajprv odstrániť zo zákonodarstva záväznosť katolíckej náuky. Akonáhle padlo povinné zosúladenie zákonov s katolíckou morálkou, padla aj neprípustnosť a trestnosť už zmienených hriechov, ktoré ohrozujú a ničia ľudskú dôstojnosť.

Je pravdou, že v kresťanskom stredoveku sa mnohí reprezentanti štátu a Cirkvi prevínili intoleranciou k zástancom iných názorov. Tolerancia ale neznamená názorový pluralizmus, v ktorej sú všetky iné názorové smerovania, všetky čo len nezmyselnejšie a nemravnnejšie -izmy postavené na úrovni Kristovej pravdy. Napokon veľkí zástancovia tolerancie, slobôd a ľudských práv zabúdajú, že ich hriechy proti samotnej tolerancii, ktorú povýšili na najvyššiu hodnotu, sú neporovnateľne väčšie než skutočné a domnelé hriechy katolíckej cirkvi. Veľká Francúzska revolúcia z rokov 1789-1799 a rímska revolúcia Mazziniho z rokov 1848-49 sú toho dôkazom. Bolševici a nacisti, strojcovia najkrvavejších kúpeľov v ľudských dejinách, sú myšlienkovými dedičmi modernej laicizácie.

Mravný pokrok a prínos novovekej dechristianizácie sa teda nekoná. To, čo sa zaň vydáva, ľudské práva a tolerancia, v skutočnosti umožnili legalizovať takmer všetky antické krutosti. Ak si tieto „hodnoty“ chcú mnohí katolíci s odvolaním sa na II. Vatikánsky koncil osvojiť, nejedná sa o nič iné, než o výpredaj vlastnej katolíckej identity.

Z češtiny preložila
BEĀTA KATREBOVÁ-BLEHOVÁ

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,00 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slposta.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Významným znakom civilizačnej úrovne národa (etnika) je aj jeho kultúrna vyspelosť. Maďarskí politici a historici najmä v 19. a 20. storočí hlásali, že nemadarské národnosti žijúce v Dunajskej kotline nikdy neboli a ani nikdy nebudú schopné samostatného pokroku, lebo im k tomu chýba kultúra. Títo tzv. historici súčasne tvrdili, že už starí Maďari v čase príchodu do Dunajskej kotliny mali svojiskú samostatnú kultúru, a preto sú národom na vyššej úrovni a dokonca majú v Dunajskej kotline vraj akési poslanie. Nuž teda porovnajme, akú kultúru mali v čase príchodu starých Maďarov do Dunajskej kotliny (r. 896) domorodci - tu už stáročia usídlení Slovania a prišelci - starí Maďari, ktorí v Dunajskej kotline hľadali útočisko pred Pečenehmi a Bulharmi.

O povahe, obyčajoch a spôsoboch života Slovanov pochvalne písali už súveví grécki a nemeckí kronikári. Už v 6. - 8. storočí Slovanov opisovali ako národ pokojný, pracovitý, usilovný, dobrosrdečný, nadmieru pohostinný a k zajatcom a cudzincom vždy vládne sa chovajúci. Súveví kronikári obzvlášť obdivovali cudnosť a vernosť slovanských žien. Zdôrazňovali záľubu slovanských mužov a žien v speve, hudbe a tanci. Vyzdvihovali starostlivosť, s akou obrábali polia a skutočnosť, že Slovania obľubovali múčne jedlá a vôbec pokrmu pripravované z úrody polí. Podľa spomínaných kronikárov Slovania radi pili medovinu a pivo, ktoré si každá rodina dorábala sama. Slovanské kmene žili rozdrobene v početných obciach a milovali slobodu. Ich vláda bola demokratická a dlho nepoznali ani spoločenskú rozdielnosť stavov, ani dedičné kniežatá. V čase príchodu starých Maďarov do Dunajskej kotliny väčšina Slovanov, najmä Sloveni (starí Slováci) už mali za sebou niekoľkostoročnú vlastnú politickú a vojenskú organizáciu, vlastnú cirkevnú organizáciu s vlastným liturgickým jazykom a bohatú zásobu slov hovorového a literárneho jazyka (7 000 - 8 000 slov). Solúnski bratia hneď po príchode na Veľkú Moravu založili v ríši starých Slovákov školu, z ktorej vyšlo za krátky čas asi 200 vzdelancov, ktorí si nielenže osvojili nové slovenské písmená, ale vedeli aj prekladať latinské a grécke spisy. Najšikovnejší z týchto vzdelancov tvorili aj vlastné diela. Najväčšiu časť spisby predstavovali náboženské knihy, ale vznikali aj diela slúžiace svetským potrebám. Postupne staroslovenčina prestala byť čisto liturgickým jazykom a stávala sa skutočným spisovným a svetským jazykom v ríši starých Slovákov. Staroslovenčina sa postupne vzdialila od bulharsko - macedónskeho nárečia, do ktorého solúnski bratia prekládali svoje prvé práce. Staroslovenčina postupne naberala slová a slovné spojenia z domáceho staroslovenského prostredia, a tak sa stala zrozumiteľnou aj pre pospolitý ľud. Napr. Metodovo dielo „Zákon súdny ľudem“ už bolo napísané prevažne v staroslovenčine. V 9. a na začiatku 10. storočia v ríši Slovanov vzniklo mnoho písomných diel, ale žiaľ, väčšina z nich sa nezachovala. To, čo sa zachovalo a čo poznáme, je nielen zaujímavé a poučné, ale aj rukolapným dôkazom vysokej kultúrnej vyspelosti našich predkov. Prichodí mi poznamenať, že v tom čase

sa už obyvateľstvo diferencovalo na príslušníkov vládnych vrstiev a pracujúci pospolitý ľud.

Túto kultúrnu charakteristiku Slovanov, vrátane starých Slovákov žijúcich v Dunajskej kotline, sa už koncom 19. storočia odvážili (!) potvrdiť aj viacerí maďarskí renomovaní historici (A. Vámbéry, I. Acsády, P. Hunfalvy a ďalší). Napr. maďarský jazykovedec, orientalista a historik prof. Ármín Vámbéry (pôvodne Wamberger, nar. v Dunajskej Strede) vo svojom rozsiahlom diele „A magyarok keletkezése és gyarapodása“ (Pôvod a rozmnožovanie maďarstva) vyzdvihuje vysokú kultúrnosť a mierumilovnosť Slovanov (starých Slovákov) a demokratickosť ich štátne-

lasti dolného Dunaja prebývali v šírom poli. Boli roztrúsení podľa kmeňov a rodín, pričom v čase mieru pásli stáda dobytky a koní. Nebývali v domoch, ale len pod šiatrami. Nepoznali orbu a ich hlavným pokrmom bolo mäso a mlieko.

Maďarskí historici, starší aj súčasní, tvrdia, že „maďarstvo sa prisťahovalo do Dunajskej kotliny s dôležitým kultúrnym prínosom (Bertényi a Gyápay). Tento dôležitý kultúrny prínos mal vraj spočívať v nasledujúcom: živobytie maďarstva zabezpečovali okrem chovu dobytky, koní, príležitostného lovu a zberu divoko rastúcich plodín, predovšetkým lúpežné nájazdy do bližších, ale aj vzdialenejších

Po zničujúcej porážke staromaďarských kmeňov na Lechovom poli v roku 955 nájazdy smerom do Nemecka, Francie, Talianska a Španielska boli definitívne zastavené. Nájazdy smerom na byzantskú ríšu pokračovali do roku 970, kedy staromaďarské kmene boli rozdrvené Byzantíncami pri Arkadiopolise.

Tieto porážky skončili zlatý vek bezpracného blahobytu starých Maďarov. Staromaďarskí kmeňoví náčelníci sa presvedčili, že nájazdy a rabovačky nemôžu trvalo zabezpečiť blahobyť, ale naopak vedú do katastrofy a záhuby.

Starí Maďari predviedli svoju kultúru v plnom „lesku“ už v prvých nájazdoch tak presvedčivo, že vy-

ky“, ale len a len za účelom koristi a drancovania“, a ďalej Kontler píše „podľa osvedčenej praxe turkických nomádov plienili starí Maďari určité územie tak dlho a tak intenzívne, až jeho vládcu prinútili vykúpiť si dočasný mier pravidelným ročným tribútom (výpalným).“

Zaujímavé svedectvo z čias panovania sv. Štefana o starých Maďaroch vydáva biskup sv. Gerhard (pomaďarčene sv. Gellért), ktorý napísal: „pracovať starým Maďarom sa nechce, ale vo dne a v noci vo veselej spoločnosti pijú a do ničoho ako do koní a do maštale sa nerozumejú“ (citované podľa F. Salamona, Századok 1876).

Najpresvedčivejším dôkazom o nízkej a nerozvinutej kultúrnej úrovni starých Maďarov je skutočnosť, že z pôvodnej kultúry Ugorov - svojich predkov, sa do súčasnosti nezachoval takmer žiadny výraznejší prvok. Úsmevne a možno trochu prehnane to vyjadril aj hlavný rabin Budapešti Gy. Landesmann v roku 1993 v časopise „Igen“, keď redaktorovi povedal: „Keby sme vymenovali všetkých Židov a hodnoty, ktoré vytvorili, a keby sme ich vyňali z Maďarska a z maďarskej kultúry, okrem širokých gatí a barakovice by neostalo nič.“ Rabin Landesmann za uvedený výrok bol nahradený iným, menej kritickým rabínom.

Zaujímavú informáciu o kultúrnej aktivite niektorých našich občanov hlásiacich sa k maďarskej národnosti som počula nedávno v našom rozhlase. Vraj založili si Zväz maďarských bosoriek a Zväz staromaďarských šamanov. Priznám sa, že mi to vyrazilo dych. Nevieť, či súdny človek v 21. storočí takúto „kultúrnu“ iniciatívu vôbec vie pochopiť. O staromaďarských bosoriach v maďarskej literatúre som mnoho údajov nenašla. Zato o staromaďarských šamanoch je ich dost a nie sú veľmi lichotivé. Napr. ugarskí šamani za vinníka porážok od Pečenehov a Bulharov obvinili Arpádovho otca, sakrálnu knieža, Álmoša, lebo vraj stratil dôveru mimozemských démonov. Preto ho odsúdili na rituálnu obeť - vraždu, ktorú niekde v oblasti Karpát aj realizovali. Nemyslím si, že založenie týchto dvoch zväzov v 21. storočí je vhodný návrat „ku starým koreňom“. Dúfam, že títo naši maďarskí aktivisti nebudú predvzdať staromaďarské bosoráctva a staromaďarské šamanstvá vrátane rituálnych vražd.

Súčasnú kultúrnu tradíciu Maďarov sú prevzaté prevažne od ich európskych susedov, najmä od Slovanov. S ohľadom na uvedené skutočnosti neprekvapuje, že v historickej literatúre na otázku, akú kultúru priniesli starí Maďari do Dunajskej kotliny, najčastejšie nájdeme odpoveď: Reči o samostatnej kultúre starých Maďarov sú len výmysel, lebo starí Maďari takúto domorodú kultúru ani nikdy nemali. Alebo: v čase príchodu do Dunajskej kotliny starí Maďari vlastnú kultúru „súcu na rozdávanie“ nemali a celú svoju vzdelanosť prevzali od blízkych i vzdialenejších susedov. Celú dnešnú maďarskú kultúru dali Maďarom najmä Slovania, Nemci, Taliani a neskôr Židia. Maďari k nej len kde-tu prispeli malým príspevkom. Toto je dnes už neodškriepiteľne dokázané a je to aj logické. Kočovnicky život starých Maďarov neumožňoval, aby sa v ňom zakorenili významnejšie kultúrne prvky.

EDITA TARABČÁKOVÁ
(Pokračovanie v budúcom čísle)

Rekordéri etnickej dlhovekosti

ho zriadenia. Z uvedeného vyplýva, že kultúra Slovanov a Slovanov aj podľa zahraničných a maďarských odborníkov bola v čase príchodu Ugorov (starých Maďarov) do Dunajskej kotliny na vysokej úrovni. Vysoký stupeň civilizácie našich predkov dokazuje ich rozvinuté hospodárstvo, remeslá, chov dobytky a ďalších domácich zvierat, kupectvo, spev, hudba, tanec, čistota rodinného pomeru, úcta k hosťom, znášanlivosť k cudzincom, veľkorysosť k zajatcom, atď. Demokratickosť ich štátneho zriadenia bola prikladná. Voľnosť a rovnosť všetkých občanov medzi sebou, akoby synov jednej rodiny, boli hlavné znaky Slovanov. Pri tomto demokratizme, žiaľ, koncom 9. storočia Slovania nemali potrebný centralizmus a vojenskú organizovanosť, ktorá im bola vlastná v časoch vlády Svätopluka I. Roztrúsené obce sa síce sústreďovali v župách, ale župy boli navzájom chabo pospájané, a to aj v časoch vojenského ohrozenia.

Teraz porovnajme, akú kultúru priniesli do Dunajskej kotliny Ugori (starí Maďari). Maďarská historiografia vychádzala a opierala sa pri opise starých Maďarov a ich činov takmer výlučne len o kroniky Anonyma, Kézaiho a Thurócziho. Ale niekoľko renomovaných maďarských historikov už na prelome 19. a 20. storočia, najmä A. Vámbéry, I. Acsády a P. Hunfalvy o týchto kronikách sa odvážili napísať, že „sú úplne nespoľahlivé a že stačí jediný pohľad na tieto naivné, detinské povesti, aby sme sa presvedčili, že tieto básne sú bezcenné a priečia sa zdravému rozumu.“ Tým maďarskí historici potvrdili staršie názory vtedajších slovenských historikov (J. Papánek, J. Sklenár, F. V. Sasinek a ďalší). Preto zostaviť spoľahlivý obraz o kultúre starých Maďarov v čase ich príchodu do Dunajskej kotliny je takmer nemožné. Historik je odkázaný len na niektoré neúplné historické záznamy, všeobecné informácie o živote kočujúcich národov a predovšetkým na výsledky komparatívnej jazykovedy. Podľa toho Ugori žili patriarchálnym životom, bez stálej vlastní a nemali ani tomu zodpovedajúce štátne inštitúcie. Stáročne kočovanie za dobrými pastvinami podmienilo u nich vznik prísnej vojenskej organizácie a zvlášť disciplinované bojové jazdeckvo. Arabskí a byzantskí kronikári píše, že starí Maďari na juhorských stepiach ešte i v čase ich pobytu v ob-

lasti; účasť staromaďarských bojovníkov za žold v rôznych vojnách; predaj zajatcov na otrokárskych trhoch, a vraj vyberanie výpalného od susedných východoslovanských kmeňov. Poznali hodnotu peňazí, najradšej používali arabské dirhamy. Oblečenie starých Maďarov boli gate, košeľa, plášť a čizmy z pevného plátna alebo kože. Ženy ugarskej elity vraj nosili drahé šperky. Starí Maďari boli animisti. Verili v dušu človeka, o ktorej predpokladali, že môže existovať aj mimo tela. Verili, že mŕtvi na druhom svete potrebujú zbrane, šaty, kone, atď. tak ako za života na zemi. Číslo 7 považovali za sväté. Verili, že človek, ktorého zabili, bude ich sluhom na druhom svete. Uctievali rôzne totemy ako zvieratá, balvany, stromy atď. Maďarskí historici usudzujú, že vybájený vták turul sa stal totemom v súvislosti so sokoliarstvom. Verili, že ich šamani (táltosok) v extáze komunikujú s mimozemskými démonmi.

Väčšina týchto tzv. „kultúrnych“ prínosov nie je podložená dôkazmi a treba ich hodnotiť s rezervou. Priznám sa, že neviem si predstaviť, čo z uvedeného malo byť dôležitým kultúrnym prínosom. Mali snáď starí Maďari naučiť mierumilovných slovanských poľnohospodárov, remeselníkov a kupcov, aby si živobytie zabezpečovali aj lúpežnými nájazdmi, žoldnierstvom v cudzích službách a vyberaním výpalného? Alebo mali zameniť vieru v jedného Boha za animizmus, totemizmus a turulizmus? Mali snáď zabíjať ľudí, aby si vraj takto zabezpečili sluhov na druhom svete?

Nechce sa mi veriť, že maďarskí historici toto všetko považujú za „dôležitý kultúrny prínos“!

Priaznivejšia situácia nastala po príchode starých Maďarov do Dunajskej kotliny, lebo mnohé deje súvisiace so starými Maďarmi začali opisovať súveví, najmä nemeckí kronikári a historici. Ugori (starí Maďari) sa v Dunajskej kotline neuviedli v dobrom svetle. Po krátkom zotavení sa zo zdruvujúcich porážok, utŕžených od Pečenehov a Bulharov, sa už v roku 899 vybrali na prvú lúpežnú výpravu do Talianska a potom v lúpežných nájazdoch pokračovali takmer každý rok na západ, severozápad a juh Európy. Len strach z Pečenehov a Bulharov im zabránil urobiť čo len jediný nájazd na východ.

strašená kresťanská Európa sa v kostoloch zúfalo modlila: „Sagitti Hungarorum libera nos Domine“ (Pred šípmi Hungarov - Maďarov ochraňuj nás, Pane). Podľa nemeckých kronikárov a historikov (O. Molden a ďalší) nájazdy staromaďarských nomádov boli ničivejšie ako nájazdy Hunov v 4. - 5. storočí a nájazdy Avarov v 6. - 7. storočí. Nájazdy starých Maďarov totiž trvali dlhšie, postihovali rozsiahlejšiu oblasť a vyznačovali sa mimoriadnou krutosťou. Starcov, deti i kňazov zabíjali, kostoly, osady a mestá vypaľovali i s ľuďmi, ktorí v nich hľadali úkryty. Kronikár Regino z Prümü už na začiatku 10. storočia podáva správu, že „Hungari (starí Maďari) jedia ľudské mäso a trhajú protivníkom srdce z tela, aby tak zdôrazňovali svoju stáročnosť“. Aj v Liudprandovej kronike z druhej polovice 10. storočia sa dočítame, že starí Maďari „Ludí zväčša zabíjali, mladé devy ako dobytok odvliekali so sebou a všetko pustošili až do základov“. Ďalší súveví nemeckí kronikári označujú starých Maďarov „pekelným plemenom, potomkami Belzebuba, národom Goga a Magoga“ a pod. Vraj „nemajú vieru, mravy, zákony, nepoznajú zväzok manželský, holdujú len svojim hrubým pudom. Ani len ľudským jazykom nehovoria, ale na spôsob zverov zavýjajú.“

Toto hodnotenie starých Maďarov nemeckými kronikármi je asi prehnané. V každom prípade je ale skutočnosťou, že ani pri vpáde Hunov ani pri vpáde Avarov sa ľudia v kostoloch nemodlili s takou zúfalosťou ako pri nájazdoch starých Maďarov. Aj súčasný najvýznamnejší maďarskí historici odsudzujú lúpežné a vražedné nájazdy starých Maďarov a zdôrazňujú, že označenie týchto nájazdov za dobrodružné putovania je smiešny výmysel maďarskej romantickej historiografie. Napr. jeden z najvýznamnejších súčasných maďarských historikov prof. L. Kontler o týchto nájazdoch napísal: „Lúpežné nájazdy - v obecnnej maďarskej mytológii už od čias romantickej, nacionalistickej (maďarskej) historiografie 19. storočia eufemisticky a s istým chvastúnstvom prezentované ako dobrodružné výpravy (kalandozások) so všetkými požiarmi, znásilňovaním, krutosťami a masakrami neboli uskutočňované podľa nejakého vypracovaného plánu „zahraničnej polití-